

BESEDE IN DEJANJA

TO DOKAZUJE, DA SMO MOČNI!

Mirno lahko rečemo, da bi malo katera družba v današnjem svetu bila zmožna tako odkrito in kritično pretehtati politične izkušnje in vrednosti svojih institucij. To dokazuje, da smo močni, ne pa slabi. Danes to spoznavajo tudi mnogi izmed tistih, ki so govorili o krizi v Jugoslaviji, ker niso razumeli, da gre v resnici za odpravljanje raznih nasprotij in pomanjkljivosti, da iščemo poti za krepitev enotnosti naše skupnosti, za poglobitev in izpopolnitev naših socialističnih samoupravnih odnosov.

Iz Titovega govora ob njegovih ponovni izvolitvi za predsednika SFRJ

»TUDI V TEJ DVORANI VAS JE NEKAJ...«

Na seji medobčinskega sveta ZK za Posavje je bil Ivan Globovšek, ko so razpravljali o nalogah komunistov pri uresničevanju sklepov 20. seje CK ZKS, zelo konkreten v kritiki, ko je dejal: »Tudi v tej dvorani vas je nekaj, ki nas prosite, da zamižimo.«

Tovariš Globovšek, ki dela pri službi družbenega knjigovodstva v Krškem, je s svojo razpravo želel povedati, da moramo razpravljati bolj določno in odločno. Dodal je še, naj tudi organi občinskih skupščin ne kršijo več predpisov, saj bo le to zagotovilo, da tudi občani in druge organizacije ter organi ne bodo več delali tega.

Komunist — 30. VII. 1971

TUDI NEKAJ SPODBUDNEGA

Po podatkih Narodne banke je neblagovni devizni dotok Jugoslavije v prvi polovici leta letos znašal nad 452 milijonov dolarjev, kar je za 128 milijonov ali 40 odstotkov več kot v prvih šestih mesecih lani. Največ znašajo prihranki delavcev zaposlenih v tujini, in to 277,5 milijona dolarjev ali 53 odstotkov več kot v istem času lani. Turizem je na drugem mestu z dotokom 104 milijone dolarjev kar je za 17 odstotkov več.

Vjesnik — 20. VII. 1971

POPREČNI OSEBNI DOHODKI V MAJU

Maja je bil v Sloveniji poprečni osebni dohodek 1580 din s tem, da je bil v gospodarstvu 1529 din, v negospodarstvu pa 1876 din. Po statističnih podatkih so bili maja poprečni osebni dohodki prav tolikšni kot v aprilu, v gospodarstvu zaradi manjšega števila delavcev celo nekaj nižji (za 7 din), v negospodarstvu pa le za 74 din višji. Tudi maja so bili najvišji osebni dohodki v projektantskih organizacijah (poprečje 3310 din), sledita višje in visoko šolstvo s poprečjem 2576 din, na tretjem mestu pa so zbornice z 2354 din. Najnižje osebne dohodke so imeli v tekstilni industriji (1237 din), v usnjarstvu 1315 din in v nekovinski industriji 1390 din.

Dnevnik — 27. VII. 1971

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX - št. 32

5. avgust 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borée v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUŠTERŠIČ — Tisk in klišej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

OB PONOVI IZVOLITVI TOVARIŠA TITA ZA PREDSEDNIKA REPUBLIKE

IZRAZ ENOTNEGA ZAUPANJA

Cetrtek, 29. julija 1971, je bil za Socialistično federativno republiko Jugoslavijo nov zgodovinski dan. Tega dne je vseh pet zborov zvezne skupščine na skupni seji izvolilo predsednika republike in predsednika skupščine ter proglasilo predsedstvo SFRJ.

Za predsednika republike je izvoljen tovariš Josip Broz Tito, za predsednika skupščine pa Mijalko Todorovič.

Ponovna izvolitev tovariša Tita za predsednika republike — na to mesto je izvoljen že šestič — je izraz enotnega zaupanja vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti v njegovo revolucionarno in vodilno osebnost, ki je simbol nove Jugoslavije in ponos vsega njenega delovnega ljudstva.

S Titovim imenom so nerazdružljivo povezani vsi napori in uspehi jugoslovanskih narodov in narodnosti v zadnjih treh desetletjih. Njegovo ime kontinuirano izraža in simbolizira naš boj za svobodo življenja, na neodvisnost naše domovine, za revolucionarno preobrazbo družbe v samoupravni socializem, za mir in tvorbo sožitja vseh narodov na svetu. Tovariš Tito je že 34 let na čelu naše partije, s katero je v

letih pred drugo svetovno vojno pripravljal jugoslovansko ljudstvo na najhujšo zgodovinsko preizkušnjo in ga leta 1941 popeljal v borbo, ob kateri je strmel ves svet, po zmagi leta 1945 pa na samostojno pot našim razmeram ustreznega socializma, ki se je kljub strditim zunanjim sovražnikom vzpenjal od zmage do zmage in v skladu s hotenjem vsega delovnega ljudstva dosegel višjo, samoupravno raven.

Titovo ime nam pomeni vedno svežo marksistično misel, ki se ne ozira na dogme in zastarele recepte. Njegovo delo je neprestan boj za čim globljo so-

cialistično preobrazbo naše domovine, za njen čim večji vzpon in za lepši, bolj human svet, svet miru in plodnega sodelovanja med ljudmi in narodi.

Srečni smo, da imamo takega voditelja, in iz srca želimo, da bi nas še dolgo vodil.

Prav tako želimo, da bi izvoljeno predsedstvo SFRJ postalo uresničevalec Titove zamisli o kolektivnem vodstvu naše federacije, da bi bila ta federacija s predsedstvom na čelu še bolj trdna in monolitna nasproti vsem, ki bi ji radi stregli po življenju.

F. Š.

Iz vsebine:

Zelo aktualno vprašanje (3. stran)

Kaj manjka našim proslavam (3. stran)

Trije avgusti makedonskega naroda (3. stran)

Žgoč spomin (6. stran)

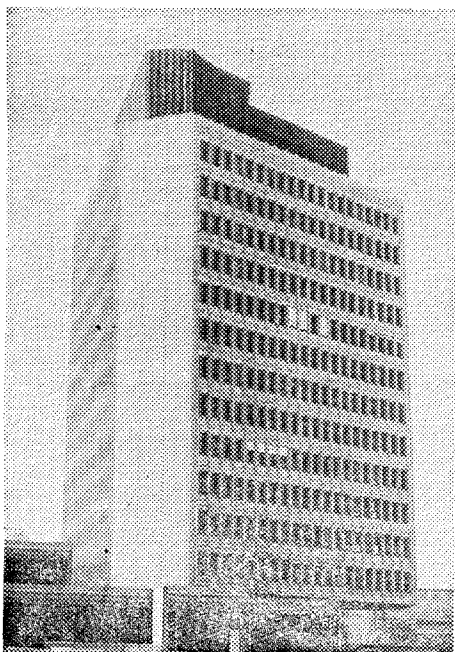
Dispanzer za borce trka na našo vest (10. stran)

Pojasnilo naročnikom

»Današnja številka »TV 15« je tanjša kot po navadi, obsega samo 12 strani. Vzrok za to so tehnične ovire — preureditvena dela v tiskarni.

UREDNIŠTVO »TV 15«

LJUBLJANSKA BANKA

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVE

DOGODKI TEDNA

● **Zvezna skupščina je na skupni seji vseh petih zborov že šestič izvolila Josipa Broza Tita za predsednika republike.** Po izvolitvi je predsednik Tito dal pred Zvezno skupščino slovesno izjavo: »Jaz, Josip Broz Tito, izjavljam, da bom dolžnost predsednika republike opravljal zvesto in predano, da se bom ravnal po ustavi in zakonih in drugih odločitvah Zvezne skupščine, da bom branil neodvisnost in suverenost SFRJ in da se bom z vsemi silami zavzemal za uresničevanje ciljev samoupravnih socialističnih družbe ter hotelja narodov in narodnosti delovnih ljudi in občanov SFRJ.«

● **Zvezna skupščina je na skupni seji razglasila tudi sestav predsedstva SFRJ.** Predsednik Zvezne skupščine Mijalko Todorović je prebral imena članov predsedstva. To so: iz BiH Hamdija Pozderac, Rato Dugonjić in Avguštin Papić, iz Makedonije Nikola Minčev, Kiro Gligorov in Krste Crvenkovski, iz Slovenije Sergej Kraigher, Marko Bulc in Mitja Ribičič, iz Srbije Dragoslav Marković, Koča Popović in Dragi Stamenković, iz Hrvatske Jakov Blažević, Mika Tripalo in Djuro Kladarin, iz Črne gore Vidoje Žarković, Veljko Mićunović in Dobroslav Čulafić, iz Vojvodine Ilija Rajajić in Matyas Kelemen ter iz Kosova Ilija Kurteši in Veli Deva.

● **Zbor narodov in družbenopolitični zbor sta sprejela predlog mandatarja za sestavo nove jugoslovanske zvezne vlade.** Za predsednika so izbrali Džemala Bijedića, za podpredsednika pa dr. Jakova Sirotkovića. Za člane izvršnega sveta so bili izbrani: Stojan Andov, Momčilo Čemović, Boško Dimitrijević, Vuko Dragašević, Dušan Gligorijević, Muhamed Hajdi, Trpe Jakovlevski, Ivo Jerki, dr. Borislav Jović, Mirjana Krstinić, dr. Emil Ludviger, Nikola Ljubičić, Marko Orlandić, Blagoj Popov, Imer Pulja, Janko Smole, Boris Šnuderl, Mirko Tepavac, Geza Tikvicki in dr. Anton Vratuša. Za zvezne sekretarje pa so bili imenovani: Mirko Tepavac za zunanje zadeve, Nikola Ljubičić za narodno obrambo, Boško Dimitrijević za gospodarstvo, Janko Smole za finance, Muhamed Hajdić za zunanjo trgovino, Vuko Dragašević za delo in socialno politiko. Niso bili še imenovani zvezni sekretarji za notranje zadeve, za kmetijstvo in za sodstvo; baje jih bodo imenovali po poletnih počitnicah.

● **Pozornost in odmevi v tujini.** Ponovna izvolitev Josipa Broza Tita za predsednika SFRJ je deležna velike pozornosti v tuji javnosti. Poročilo o tem so objavili časopisi ter radijske in televizijske postaje številnih držav. Predsedniku Titu so ob izvolitvi čestitali ameriški predsednik Nixon, italijanski predsednik Saragat, predsednik državnega sveta Bolgarije Todor Živkov, zahodnonemški predsednik dr. Heineman in drugi. Tudi predsednik Zvezne skupščine Mijalko Todorović je sprejel ob izvolitvi številne brzojavke iz Jugoslavije in od naših predstavnikov v tujini. Menijo, da je Mijalko Todorović človek, ki ustreza vsem merilom, kakršne zahteva Zvezna skupščina in naloge naše družbe v prihodnjem obdobju.

● **Predlog novemu ZIS.** Poslanci gospodarskega zbora zvezne skupščine so opozorili, da je položaj v gospodarstvu zelo resen, ker so delovne organizacije prišle v zelo resno krizo likvidnosti. Rečeno je bilo tudi, da bi lahko prišlo do težav v zvezi z izplačilom osebnih dohodkov v avgustu, če ne bodo takoj sprejeli določene ukrepe, da bi se položaj kolikor toliko normaliziral. Gre za to, da se denar odliva iz gospodarstva, niso pa našli poti, da bi pritekal. Poslanci so se strinjali, da je nujno potrebno, da bi v jeseni razpravljali v tem zboru o dolgoročnih rešitvah problemov, ki so povezani z likvidnostjo v gospodarstvu. Sestavili pa so tudi posebno komisijo zbora, ki naj pripravi sklepe zbora o problemih likvidnosti v gospodarstvu in predloge za ukrepe, ki naj jih ustrezni organi, predvsem ZIS, morali sprejeti. Zbor še posebej meni, da mora novi ZIS takoj proučiti probleme v zvezi z izplačilom osebnih dohodkov, še posebno tistih delovnih organizacij, ki dobro in pravilno poslujejo, pa so zašla v neugoden položaj prav zaradi skupne nelikvidnosti, ki je po oceni poslancev trenutno najhujša in najbolj akutna bolezen gospodarstva.

● **Makedonija slavi 27-letnico zasedanja ASNOM in 68-letnico Ilinden.** V mnogih makedonskih krajih so se začele slovesnosti v čast dvojnega praznika Makedonije: 27-letnice prvega

zasedanja ASNOM in 68-letnice Ilinden-ske vstaje proti Turkom. Oba zgodovinska dogodka sta imela važen pomen v razvoju makedonskega naroda.

● **Pakistanski predsednik grozi Indiji.** »Vojni z Indijo smo zelo blizu,« je nedavno izjavil pakistanski predsednik Jahya Kan. V pogovoru s tujimi televizijskimi poročevalci je obtožil Indijo, da nenehno bombardira ozemlje Vzhodnega Pakistana. Če indijci mislijo vzeti kos Vzhodnega Pakistana, bo to pomenilo vojno, je dejal Jahya Kan, in dodal: »Opozarjam Indijce in ves svet, da bo to totalna vojna.« Pakistanski voditelj je zavrnil obtožbe, da njegov vojaški režim izvaja politiko genocida v Vzhodnem Pakistanu. Dejal je, da so te obtožbe indijski maslo.

● **Iz Kaira poročajo, da so egiptovske čete v popolni bojni pripravljenosti.** »Naše oborožene sile so pripravljene na spremembe, ki jih pričakujemo na fronti, in se bodo odločno uprle vsakemu poskusu sovražnika, ki bi se drznil podcenjevati sposobnosti egiptovskega letalstva,« menijo v Kairu.

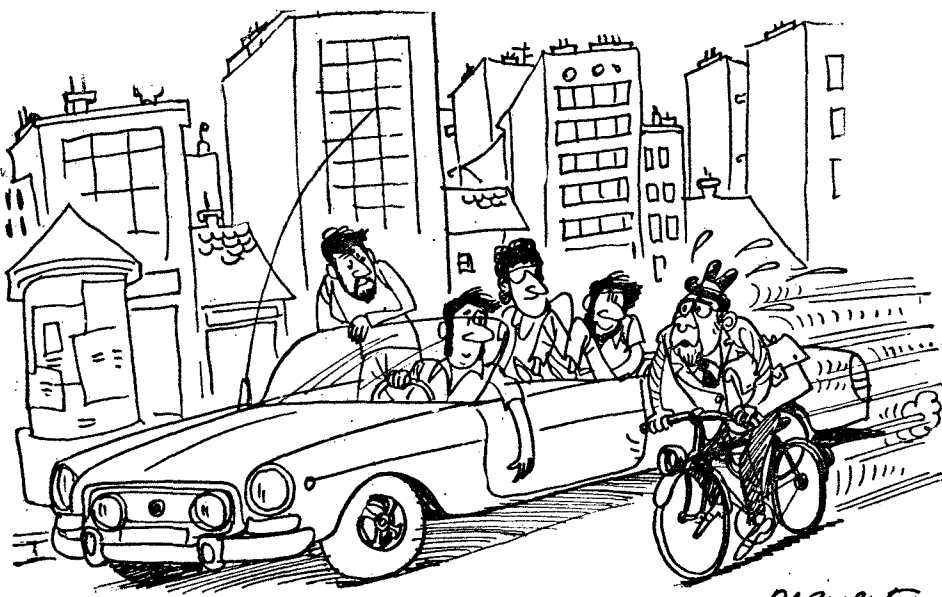
● **Trdnjše povezave v SEV.** Delegacija jugoslovanske vlade, ki jo je vodil Aleksander Grlić, se je vrnila iz Bukarešte, kjer je sodelovala na 25. zasedanju SEV, v skladu s sporazumom o sodelovanju med Jugoslavijo in SEV. Na zasedanju so sprejeli obsežen program krepitve in poglobljanja sodelovanja in razvoja socialističnega gospodarstva integracije med članicami SEV. Grlić je povedal, da bodo ta program uresničili v fazah v obdobju 15 do 20 let. Program »daje možnost ne samo naši državi, marveč vabi tudi vse druge socialistične in nesocialistične države k sodelovanju,« je povedal Grlić. Jugoslavija se je odzvala vabilu izvršnega odbora SEV in romunske vlade kot gostiteljice zasedanja, meneč, da se na obeh straneh kaže želja po normalizaciji sicer nekoliko skaljenih odnosov po letu 1968.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

VSAK TEDEN ENA ...

»Pohitite, tovariš profesor, predavati nam morate zaceti vsak čas...«

POLITIČNI RAZGLEDI

Uporni Harold

Ena izmed značilnosti britanskega političnega življenja je, da se opozicija zmerom upira vladajoči stranki, pa čeprav bi sama vodila ravno takšno politiko, če bi bila tedaj na oblasti. Vendar to še ni zadostno pojasnilo za vedenje laburističnega prvaka in nekdanjega premiera Harolda Wilsona, ki zdaj meče polena pod noge Edwarda Heatha, voditelja konservativne stranke in sedanjega premiera: Wilson zdaj nasprotuje vstopu Velike Britanije v Evropsko gospodarsko skupnost, čeprav se je nekoč bojeval ravno za to....

Jeseni leta 1967 je Wilson kot britanski premier znova prosil evropsko šesterico za sprejem v EGS in naletel na odpor generala de Gaulle. Danes pravi Wilson, da je tedaj sicer res rekel, da »ne bo sprejel negativnega odgovora«, vendar samo zato, ker je imel v mislih odpor generala de Gaulle, in da s tem ni mislil na rezultat pogajanj.

Wilson predvsem meni, da je Velika Britanija na pogajanjih v Luksemburgu, kjer si je pridobila vstopnico v EGS, sprejela nezadostne in slabe pogoje. Pri tem je Wilson računal na pomoč Nove Zelandije, ki je bila doslej »preizkusni kamen« pri britanskih pogajanjih za vstop v EGS. Menil je, da Nova Zelandija tudi ni zadovoljna z rezultati luksemburških pogajanj, vendar se je uštel: tako novozelandski premier Holyoake kot laburist Thomson (katerega je bil Wilson nekoč sam imenoval za pogajalca z EGS) sta izjavila, da je Nova Zelandija pričakovala dosti

manj. Thomson je celo javno izjavil, da je njegov naslednik Rippon dosegel v Luksemburgu takšne pogoje za britanski vstop v EGS, ki so »zelo zadovoljivi in ki bi jih tudi jaz sam sprejel«.

Proti Wilsonu in za britanski vstop v EGS je tudi veliko najvidnejših politikov laburistične stranke: Roy Jenkins, Denis Healey, Harold Lever, George Brown, Michael Stewart itd. Toda če so »proevropejci« v večini v tako imenovani vladni senci, pa so v manjšini v izvršnem odboru laburistične stranke, katerega člani pa niso po vrsti tudi poslanci v parlamentu. Tako je lahko zmagala Wilsonova teza, da se morajo laburisti upreti vstopu Velike Britanije v EGS.

Harold Wilson se dobro zaveda tega, da je britanska javnost večinoma zoper vstop v EGS — in to razpoloženje hoče izrabiti in še naprej ostati vodja laburistov in morebiti prihodnji britanski premier. Zato mu gre predvsem za enotnost laburistične stranke in pa za to, da bo še naprej njen voditelj. Laburisti se bodo torej še naprej upirali sprejemu vstopa v EGS, sicer pa je Harold Wilson baje tudi pripravljen prevzeti vodstvo vlade v takšni Veliki Britaniji, ki bi že bila del Evrope. Vendar se utegne Wilson znova uštet — kot se je že ob zadnjih volitvah — ker računa na podporo zelo spreminjajoče se javnosti. Britanci se utegnejo v nekaj mesecih premisliti in se navdušiti nad življenjem v evropski skupnosti.

V Avstriji je še precej revanšistov

Kot revanšiste označujemo tiste ljudi, ki nočejo verjeti, da je Hitlerjev fašizem izgubil zločinsko vojno, ki jo je sam povzročil. V zvezi s pripravljanim evropske konference o varnosti, za katero se močno zavzemajo tudi v Avstriji, pa postajajo posamezne skupine revanšistov vse bolj aktivne.

Ob neki prireditvi avstrijskega nacionalnega inštituta na Dunaju so avstrijskega zunanjega ministra dr. Kirchschlägerja vprašali, kako je mogoče, da je pred kratkim na Koroškem, v zvezi s 50-letnico plebiscita, prišlo do drznih nemško-nacionalnih izpadov proti Slovincem in Jugoslovonom nasploh. Opozorili so ga, da je ta revanšistična gonja uperjena proti avstrijski nevtralnosti. Minister je moral priznati, kako je bilo napačno, da se avstrijska vlada ni uradno izrekla proti tej gonji.

Ni dolgo tega, ko je madžarski predsednik Losoncy uradno obiskal Avstrijo. V skupni izjavi je bila ob tej priložnosti naglašena tudi potreba skorajšnje

evropske konference o varnosti, podčrtani pa so bili tudi prijateljski odnosi obeh držav. Hkrati s tem se je na Dunaju pojavila v veliki nakladi knjižica o »nemškem ozemlju v zahodni Madžarski«. Pisec te knjižice Pfleger je bil v času nemške okupacije Madžarske, tj. v letih 1942 do 1945, »direktor neke nemške tovarne v Sopronu«.

V tej knjižici postavlja avtor revanšistično trditev, da je mesto Sopron z okolico nemška naselbina. Na zemljevidu na knjižnem ovitku je sklenjena nemška naselbina raztegnjena celo na mesta Kőszeg, Szombathely in Bratislava. V uvodu je rečeno dobesedno, da je to »poizkus opisa zahodno madžarskega obmejnega problema in s tem nemško madžarskih odnosov, v katerih ospredju stoji vprašanje Soprona«.

Avstrijski kardinal knezoškof dr. König je bil pred kratkim na Poljskem. V katedrali v Wrocławu je rekel: »Prišel sem v vašo deželo, v vaše zahodne predele. Dokazali ste, da je to vaša dežela, domovina vašega dela, domovina vas in vaših otrok.« S tem je kardinal javno priznal že zdavnaj obstoječe dejstvo. Revanšistične skupine pa so zaradi tega demonstrirale pred knezoškofijsko palačo na Dunaju. Številne organizacije so poslale revanšistične proteste in pokazale svoj pravi značaj. Značilna je izjava »Svobodnih akademskih združenj«, ki pravi: »Stoletja staro nemško kulturno ozemlje je kardinal dr. König, ne da bi koga vprašal in brez pooblastila, priznal komunističnemu režimu Poljske«.

Sicer ni važno, ali gre pri tem za manjše ali večje skupine, pomembno pa bi bilo, da bi se avstrijska vlada uradno oddaljila od njihovih izjav.

JOHANN MÜLLER
DUNAJ

UREDITEV NAŠIH GROBIŠČ V ITALIJI

Posmrtni ostanke več tisoč padlih in umrlih borcev NOV Jugoslavije, ki so izgubili življenje na ozemlju Italije, bodo zdaj končno zbrali in pokopali v tri spominske grobnice. Dve bodo zgradili v Gonarsu pri Vidmu in v San Sepolcu blizu Arezza, manjšo pa v Rimu. Tudi na občinskem pokopališču v Gorici bodo zgradili grobnico. O tem so pred kratkim podpisali protokol v italijanskem ministrstvu za zunanje zadeve.

Zelo aktualno vprašanje

Na odgovor čaka več sto tisoč prizadetih

Že vrsto let se v naši javnosti, predvsem med tistimi državljani SFRJ, ki so na lastni koži občutili neizprosno stvarnost trpljenja v nacističnih taboriščih, sprašujejo, kdaj bo povrnjena škoda prizadetim. Isto vprašanje postavlja nad 70.000 nekdanjih slovenskih izgnancev.

Večkrat je bilo slišati, da so se pogajanja med zastopniki ZR Nemčije in SFRJ o določitvi višine te odškodnine že začela — in to je bilo tudi res — toda vedno so čez nekaj dni zopet poročali, da se predstavniki obeh držav niso mogli zediniti. Isto se je zgodilo ob nedavnih pogajanjih.

Edini uspeh, ki je bil v tem pogledu dosežen, je bil ta, da je pred nekaj leti vlada ZR Nemčije izplačala odškodnino tistim jugoslovanskim državljanom, nekdanjim internirancem v nacističnih koncentracijskih taboriščih, na katerih so delali razne poizkuse — imenovane viviseksperimente.

V zvezi s vsem tem prav gotovo vsi prizadeti nekdanji zaporniki in interniranci v nacističnih taboriščih kakor tudi pregnanci pozdravljajo pomembno poslansko vprašanje, ki ga je na zadnji seji družbenopolitičnega zbora postavil poslanec Franc Šetinc. Njegovo vprašanje se glasi:

»Po tridesetih letih, ko je nacistični okupator začel nasilje nad našimi ljudmi, Zvezna republika Nemčija še ni plačala odškodnine. Nedavna pogajanja so bila nenadoma prekinjena. V zvezi s tem sprašujem: Zakaj so bila pogajanja prekinjena in ali jih bodo kmalu spet obnovili? Ali je zahtevek po odškodnini za 950.000 oseb, ki so bile med nacistično okupacijo najbolj prizadete, upoštevana tudi škoda, ki jo je trpelo nad 70.000 Slovencev že od 1941. leta izgnanih v Srbijo, Bosno, na Hrvaško in v Nemčijo.

To vprašanje zastavljam v imenu 10 tisoč nekdanjih izgnancev, ki so na zborovanju na dan borca, 4. julija na gradu v Brestanici, to je na območju moje volilne enote, v pismih veleposlaništvu Zvezne republike Nemčije in državnemu sekretariatu za zunanje zadeve zahtevali, da ZR Nemčija ne odlašajo s plačilom odškodnine. To zanje ne sme biti gmotno, pač pa moralno vprašanje. Za nekdanje izgnance, pretežno kmete, je vprašanje odškodnine povezano tudi z možnostjo hitrejšega in učinkovitejšega urejanja njihovih zdravstvenih, socialnih in drugih problemov.

Prosim, da mi državni sekretariat za zunanje zadeve odgovori na vprašanje ustno na seji zbora.

Opozarjam, da sem vprašanje o odškodnini naslovil že na državni sekretariat za zunanje zadeve, mislim, da pred enim letom, vendar so me takrat prepričali, da sem vprašanje umaknil.

Sedaj tega nisem pripravljen storiti, ker prihajam do spoznanja, da se nam vsako popuščanje samo maščuje.

Na to vprašanje so poslancu Francu Šetincu odgovorili takole:

»Državni sekretariat je dobil to pismo poslansko vprašanje pred tremi dnevi. Zaradi tega mu ni mogoče odgovoriti nanj na današnji seji. Sklicuje se na 28. člen poslovnika zvezne skupščine, ki pravi, da je treba odgovoriti na pismo vprašanje poslanca na prvi naslednji seji, razen v primeru, če je takšno vprašanje zastavljeno organu, funkcionarju ali zveznemu izvršnemu svetu osem dni pred sejo zbora. Ker to pismo ni bilo dostavljeno pred osmimi dnevi, ima sekretariat za zunanje zadeve formalno opravičilo, da ne odgovori poslancu na današnji seji. Odgovorili bodo na prvi naslednji seji.

To pomeni, da bo treba na odgovor čakati do jeseni, ko se po poletni prekinitvi zopet začne delo Zvezne skupščine.

Verjetno je malo poslanskih vprašanj, na katerih odgovore bi tako nerpno čakalo na stotisoče prizadetih, kot bo sedaj čakalo na odgovor na vprašanje poslanca Franca Šetince.

V. M.

Odločni ukrepi

za ustalitev gospodarstva

Zvezna skupščina je na zadnjem zasedanju pred počitnicami po hitrem, nujnem postopku sprejela skoraj brez pripomb več odločilnih ukrepov za ustalitev (stabilizacijo) gospodarstva. Ti ukrepi sodijo že dolge mesece v okvir prizadevanj, da bi zaustavili nezdrava gibanja v našem gospodarstvu, predvsem, da ne bi več naraščal zunanjetrgovinski primanjkljaj, da bi ne divjale cene in se ne zmanjševala kupna moč ter vrednost dinarja itd. Kljub letošnjemu razvrednotenju dinarja in nekaterim drugim ukrepom se ni pokazalo kakšno bistveno izboljšanje, marveč se je marsikaj še poslabšalo. Sedanji ukrepi so bili torej nujni in po splošni sodbi uveljavljeni »tik pred dvanaajsto uro«.

Zvezna skupščina je minulo sredo po hitrem postopku potrdila kar sedem zakonov. Med novimi predpisi pa niso najpomembnejši tisti — ki so sicer vzbudili največjo pozornost — po zvečanju prometnega davka na cigarete, uvožene žgane pijače, luksuzno blago (krzno, čevlji iz kačjega usnja), žepne in zapestne ure, igralne karte, britvice in vžigalniki, marveč tiste zakonske določbe, ki omejujejo naložbe ali preprečujejo nepokrite investicije, pa tudi tiste, ki pospešujejo izvoz, omejujejo uvoz in spodbujajo smotrno gospodarjenje z devizami.

Tako novi zakon predpisuje, da je treba od 31. julija letos do 31. decem-

bra 1972 za vsako naložbo položiti polog, ki znaša 30 odstotkov investicijske vsote. To velja tako za gospodarske kot za tako imenovane negospodarske naložbe. Izjema pa so naložbe za zidavo osnovnih, za obnovo ali popravilo stavb, ki so trpele zaradi naravnih nesreč, in investicije na Kosovem, pri katerih je udeležena federacija.

Z novim predpisom je odpravljeno devizno kreditiranje v naši državi. Devolne organizacije bodo posledje lahko pri tujem podjetju dosežen dohodek uvozile kot devize, ki bodo veljale za tako imenovano retencijsko kvoto (delež deviz, ki ostane podjetju). Z drugim kupovati na tako imenovana potrošniška jam v letošnjem drugem polletju zmanjšana globalna (celotna) devizna kvota za petino (20 odstotkov). Posledje podjetja ne bodo mogla uvažati blaga, če ne bodo izvozila določene količine domačih izdelkov ali drugega domačega blaga. Tudi federacija sama prispeva svoj delež za zmanjšanje zunanjetrgovinskega primanjkljaja s tem, da so ji v tem polletju zmanjšana devizna sredstva za petino in da te devize preidejo v državne devizne rezerve.

Čezmeren uvoz bo tudi omejen s predpisom, da posledje ni mogoče prodajati na kredit izdelkov, v katerih je nad polovico uvoženih sestavnih delov (po prodajni ceni). Nadalje ni več mogoče povati na tako imenovana potrošniška posojila uvoženih potniških avtomobilov in stavbenega gradiva. Banke bodo posledje smele uporabljati za potrošniška posojila le 65 odstotkov vezanih hranilnih vlog, medtem ko so jih doslej uporabljale 80 odstotkov. Nadalje je pomemben ukrep, da se ustali denarni trg, predpis, da se morajo bančni krediti v sedanjih treh mesecih primerno zmanjšati.

Podražitve nekaterih vrst blaga zaradi zvečanja zveznega prometnega davka, to je zlasti razkošnega krzna, čevljev in uvoženih pijač, kakršnih naši ljudje niso nikdar pogrešali, nedvomno ne bodo poslabšale življenjskih razmer velike večine prebivalstva. Nasprotno: prav te podražitve omogočajo, da se niso podražili sladkor, olje in kruh; dohodki večjega prometnega davka so namreč namenjeni za izravnalni sklad, ki bodo iz njega poravnali izgubo, nastalo zaradi določenih cen omenjenih živih v sladkornih tovarnah, oljarnah in drugod. Zvečanje prometnega davka bo dalo za ta sklad okrog milijardo dinarjev na leto (letos okrog 530 milijonov dinarjev).

Sedanji ukrepi za ozdravitev gospodarstva seveda niso nekaj dokončnega in tako odrešilnega, da bi posledje ne bilo treba nič več ukrepati. Nasprotno: to so le nujni ukrepi, ki naj omogočijo, da se bo naše gospodarstvo postavilo na zdrave noge v bližnji prihodnosti, ko bodo dozorele korenite družbenogospodarske, tako imenovane sistemske spremembe. To bo vsekakor v razpravi že jeseni na seji druge zvezne konference ZKJ, kakor je zanje že določen dnevni red.

Temeljni kamen za šolo v Cerknem

V Cerknem je bila minuli teden lepa slovesnost ob polaganju temeljnega kamna za šolo — spomenik NOB. Kamen je položil predsednik pripravljalnega odbora dr. Joža Vilfan.

OB TABORNEM OGNJU

Kaj manjka našim proslavam

Mnogo proslav in prireditev se je letos že zvrstilo po naši domovini in mnogo se jih še bo. Saj obhajamo trideseto obletnico vstaje, najusodnejše prelomnice v zgodovini jugoslovanskih narodov in s proslavami dajemo duška svojem ponosu, da leta 1941 nismo klonili pred barbarskim fašističnim nasiljem, svojemu veselju spričo sadov socialistične graditve, svojemu hotenju, da gremo še naprej po poti samoupravnega socializma s tovaršem Titom na čelu.

Bil sem na številnih proslavah v Sloveniji in lahko zapišem, da sta njihov ton in izvedba povsem ustrezala velikemu trenutku. Treba je pohvaliti zlasti prosvetne delavce, ki so pripravili odlične nastope pevskih zborov, pa teritorialno obrambo, ki si je s svojimi dobro izvedenimi vajami in nastopi pridobila tople simpatije najširših množic.

Nekaj pa je na večini proslav le motilo moje uho: nastopilo je premalo dobrih govornikov. To bi zlahka razumel tudi npr. kak obiskovalec iz tujine, ki našega jezika ne razume: videl bi, da ljudje ne poslušajo pozorno, da se med govorom včasih celo dolgočasijo, se pomenjkujejo, zapuščajo prostor pred tribuno itd. Medtem ko so poslušalci marsikje napeto spremljali besede recitatorjev, so si med slavnostnim govorom marsikje želeli, da bi ga bilo čimprej konec. Če je bil govor dober, bi bilo vse drugače!

Sicer pa je znano, da Slovenci že po naravi nismo kdove kakšni govorniki, kakšnega Cicerona bi med nami težko odkrili; toda ob takem jubileju bi se že morali malo bolj potruditi!

Govorniki grešijo predvsem v tem, ker ne razločijo, kaj je referat in kaj je govor. Resnici na ljubo moram zapisati, da so bili skoraj vsi govori ob letošnjem 30-letnem jubileju naše vstaje pa tudi druga leta v mnogo večji meri referati kot pa slavnostni govori. Dalje — skoraj vsak je hotel na tribuni tako rekoč dobesedno ponoviti od a do ž že sto in stokrat ponovljene resnice. Na malokateri proslavi je govornik govoril na pamet, skoraj vsi so togo brali napisane tekste od besede do besede. Tak »govorniški« nastop pa seveda ne more razvneti poslušalcev! Še posebno je mučno, če govornik jeclja, če psoamezne besede nepr-

vilno naglaša ali izgovarja opisni deležnik moškega spola strogo fonetično (z zoprnim l na koncu) ter pri vsem tem zbuja vtis, da so mu govor napisali drugi. Tudi govori z zelo dobro vsebino niso predobro izveneni, niso razvneti poslušalcev, če je govornik pretogo bral, če sploh ni upošteval načel retorike.

Prav tako govor ne doseže zaželenega učinka, če se govornik ne zaveda, komu govori. Ob govoru tega in onega tovariša dobi vtis, da se je prav trudil povedati stvari čimbolj »učeno«, s čimveč tujkami in zverženimi stavčnimi zvezami. Pri nas je prišel v modo jezik, ki je daleč stran od ljudskega. Vse preveč mrgoli v njem situacij, relacij, realizacij, angažiranja infrastrukture itd., kar bi se dalo vse lepo povedati po domače, slovensko. Take govore razume kvečjemu 5 odstotkov poslušalcev, vsi drugi pa se medtem dolgočasijo in mislijo na druge reči.

Med mnogimi slabimi govori pa je bilo na letošnjih proslavah tudi nekaj častnih izjem, tj. primerov dobrih govorniških nastopov, zlasti na nekaterih proslavah republiškega pomena.

Sicer pa bi se morali zavedati, da je dober govor poglavitni element, ki povzdigne duha in slavnostno ozračje proslave. Vzornikov za to nam ni treba na tujih tleh, najboljšega vzornika imamo doma: to je tovariš Tito.

F. Š.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

NOVO MESTO
UPOKOJENCI PO POTEH REVOLUCIJE

Novomeško društvo upokojencev prireja za svoje člane vsako leto izlete v znane kraje iz NOB. Letos je pripravilo več izletov s poudarkom na 30-letnico vstaje.

Tako so že obiskali gorenjske kraje — Kranj, Begunje, Kamnik, Bistrico, Globok vtiš je na izletnike zlasti napravila Draga. Drugi izlet pa smo napravili v ožjo domovino pesnika Kajuha, v Šoštanj, in v Kotlje, kjer smo se poklonili spomenu Prežihovega Voranca. Dan pred 22. julijem pa je bil na enodnevnem izletu pevski zbor, ki poje v okviru društva upokojencev že 14

let — obiskal je Brestanico. Pevski zbor je na grajskem dvorišču zapeel nekaj partizanskih pesmi v spomin na žrtve, ki so trpele v gradu med vojno. Izletniki so si z velikim zanimanjem ogledali predmete spominskega muzeja. Na tem izletu je bila druga postaja dom ostarelih, Impoljca. Pot so nadaljevali v Šentjanž. Tam so se na grobovih poklonili spomenu dveh narodnih herojev — Mežlju in Majenu. Konec izleta je bil v Mirni s prijetnim razvedrilom pod gradom.

MARJAN TRATAR — UČO

KOBARID
BORCI URESNIČILI SVOJ SKLEP

Preživeli borci partizanskega tabora v Štehab nad Drežnico so uresničili svoj sklep: ZB NOV Kobarid je na dan vstaje odkrilo spominsko ploščo v Štehab, na kraju, kjer je bil od novembra 1942 do marca 1943 partizanski tabor. Tam so se začeli zbirati prvi borci s Kobariskega, pa tudi iz drugih krajev. Odkritje spominske plošče je bilo hkrati posvečeno proslavi 30-letnice vstaje.

V kotlini sredi gozda, na pobočju Morizne, se je na slovesnosti zbralo lepo število udeležencev. Med njimi je bilo petnajst borcev nekdanjega partizanskega tabora, več starih terenskih aktivistov, tudi tisti, ki so zalagali partizanski tabor že od same ustanovitve z vsemi potrebščinami. Prireditve pa se je udeležila tudi mladina in odred tabornikov v krogih — »Rod modrega vala« iz Trsta in Gorice.

Franc Jelinčič-Rožnik je v slavnostnem govoru opisal, kako je nastal tabor in prvo uspešno akcijo partizanov 5. februarja 1943 že eno uro potem, ko so partizani slovesno zaprisegli pred sekretarjem okrožnega komiteja KP za Tolminsko Francem Saviljem-Medvedom. Tedaj so partizani napadli fašistično postojanko in zaplenili prvih 12 pušk in težki protiletalski mitraljez,

več municije, živež, obleko, obutev in nekaj mul. Posadko so potolkli, razen enega samega vojaka, ki je pobegnil v samih spodnjih hlačah... Zubljji goreče barake, kjer je bila italijanska postojanka, so bili ponoči ljudem na Kobariskem klic k vstaji. Po končani akciji se je 23 prostovoljev 2. čete vrnilo brez izgub in z bogatim plenom v tabor.

Potem je spregovoril še prvoborec rezervni major Tone Sturm-Janez. Spominsko ploščo je odkril nekdanji komandir 2. čete partizanskega tabora, rezervni major Franc Čopi-Borotin. V imenu mladine in lovske družine v Drežnici je ploščo prevzel v varstvo Andrej Koren. Nato so šolarji in mladinke iz Drežnice recitirali. Končno je zagorel kres — taborni ogenj na kraju partizanskega tabora in zadonela je partizanska pesem. Prireditve je podprla tudi lovska družina, ki ima blizu tabora svojo koč. Pastirji s planine pa so udeležencem postregli z mlečnimi izdelki.

Borci, partizani tabora v Štehab, so se dogovorili, da se bodo prihodnje leto spet zbrali in proslavili 30-letnico ustanovitve tabora.

IVAN KURINČIČ

RADOVLJICA
IZLET BORCEV ZA SEVERNO MEJO

Društvo upokojencev v Radovljici je za člane in borce za severno mejo v letih 1918/19 priredilo izlet na Koroško. — V Dravogradu so počastili spomin padlih borcev. Ob tej priložnosti je na grobovih 17 borcev spregovoril predsednik Zveze prostovoljcev — borcev za severno mejo 1918-19 Mitko Kelih. Opisal je boje in poudaril njihov pomen. Med izletniki so tudi osiveli možje s solzami v očeh obujali

spomine na zgodovinske dni in padle tovariše.

Izletniki so napravili potovanje skozi Ravne, Črno, Šoštanj in Mozirje ter se končno ustavili še v Kamniku, kjer so počastili spomin generala Maistra ob njegovem spomeniku. — S tem poročilom se udeleženci zahvaljujejo prirediteljem, Društvu upokojencev v Radovljici, da so jim omogočili lep izlet!

GORENJA VAS
SREČANJE NA ŽIROVSKEM VRHU

ZB NOV Gorenja vas je 27. julija priredilo v proslavo 30-letnice vstaje partizanski miting na Javorcu na Žirovskem vrhu. Namen prireditve je bil, da bi si še živeči borci po skoraj tridesetletnem mirnem obdobju osvežili spomin na hude »hajke« konec julija in začetek avgusta pred tremi desetletji na Žirovskem vrhu, v Gornji vasi, nad Žirni, pod Blegošem, na Gabrški gori in v bližnji okolici. Tedaj je v gonji proti partizanom sodelovala okrog 7000 Italijanov in Nemcev. Na tem področju se je tedaj zadrževal gorenjski odred. V njegovi sestavi so bili še drugi bataljoni, tako n.p.r. bataljon neoboroženih novincev, ki bi naj na Dolenjskem dobili orožje, nakar bi se vrnil h gorenjskemu odredu. Nemci so zasledovali gorenjsko brigado. Blokirali so obe cesti iz Poljanske doline in bri-

gado na Žirovskem vrhu popolnoma obkolili. Brigada se je hotela prebiti za vsako ceno, a prvi poskus se ji ni posrečil. Šele po nekajdnevem bojevanju se je prebila čez Zire na italijansko stran. Sovražnik kljub velikanski premoči ni mogel razbiti brigade. Partizani pa so pobili precej Nemcev in 50 Italijanov, medtem ko je bilo nad 100 sovražnih vojakov ranjenih.

Tako je brigada prav v tem kraju uspešno prestala svoj ognjeni krst. Na žalost pa tega nismo proslavili z dovolj uspešno prireditvijo, ki ji je bilo sicer vreme naklonjeno. Miting se je spremenil v preprosto kmečko veselico, medtem ko so na kulturni program, na katerem bi moral biti poudarek, skoraj popolnoma pozabili.

JOŽE MRAVLJE

UTRINKI IN ODMEVI

Francka in France
Lenček ob zlati poroki
pred dvema letoma.

Zavedna obsavska korenina

Res trdna korenina mora biti, kdor dočaka 80 let. In taka korenina je France Lenček-Krpan, ki je ta visoki jubilej praznoval 2. avgusta letos.

Krpan se je rodil gostilničarju v Klečah (Dol pri Ljubljani) in je za njim podjedoval gostilno z majhnim posestvom. Ker je bil pristaš naprednega delavskega gibanja, so v njegovo gostilno že pred prvo svetovno vojno zahajali zavedni domačini, lovci in mladina. Med prvo vojno je moral biti vojak avstro-ogrske vojske in se je iz fronte vrnil kot 40-odstotni vojaški vojni invalid. V dobi med obema vojnama je bil organizator društva kmečkih fantov in deklet v Beričevem, organizator Sokola v Dolu, zelo prizadeven pa je bil tudi kot član gasilskega društva.

Ob razpadu bivše Jugoslavije je brž spoznal, kje je njegovo mesto; že takoj na začetku se je opredelil za OF. V njegovi hiši, ob kateri so hodile nemške patrulje, je bila skrivna javka. Njegovo delovanje pa ni ostalo prikrito okupatorju in pozimi

1943—1944 je moral v ilegalo, spomladi 1944 pa je odšel k partizanom. Konec vojne je dočkal kot ekonom okrevališča v Kaštelih pri Splitu, od koder se ga kot skrbnega ekonomista spominjajo mnogi ranjenci in rekonvalescenti.

Krpan je z ženo Francko tudi svoje otroke vzgojil v naprednem duhu. Sin France je bil borec Kamniško-zasavskega odreda in je padel v znani nemški ofenzivi na Voklem pri Ihanu 1944. Tudi starejša hčerka je bila borka, medtem ko je bila srednja aktivistka na terenu. Po Krpanovem odhodu k partizanom, pa je žena Francika z najmlajšo hčerko morala skrivaj pobegniti od doma k sorodnikom v Zgornji Kašelj, kjer sta dočkali svobodo.

Tudi po vrnitvi na izropano domačijo Krpan ni stal ob strani. V Dolu je organiziral kmetijsko zadruzo, katere predsednik je bil do upokojitve. Veliko je storil za zgraditev zadrúžnega doma, deloval pa je tudi v Socialistični zvezi, Zvezi združenj borcev in v lovski družini. Zato Francetu Lenčku-Krpanu nekdanji partizanski borci želimo še veliko zdravja in lepih uric med najdražjimi.

KAROL OSREDKAR-DIMEŽ

Kdo so skrunilci?

Pred dobrim mesecem dni je krajevna skupnost v Dravljah odpila ob navzočnosti predsednika skupščine Ljubljana-Siška prof. Danila Zbrizaja otroško igrišče v Sojerjevi ulici, ki nosi ime po pionirju Milanu Mravljetu iz Dravlj. Le-ta je kot kurir padel 29. 4. 1944 ob cesti v Podutiku, pod kamnolomom. V spomin na ta dogodek imajo pionirski odredi vsako leto svoj praznik.

Nekaj dni po otvoritvi otroškega igrišča pa so neznan storilec oskrnil spomenik Milanu Mravljetu v Podutiku. Združenje

borcev v Dravljah je takoj po tem podlem dejanju dalo bronasti kip popraviti ter hkrati olepšalo prostor okrog spomenika z lepoticnim grmičevjem.

Milica v Sentiidu je začela takoj po zločinskem dejanju poizvedovati, kdo bi bili skrunilci. Združenje borcev Dravlje nikakor ne more zamolčati tega gnusnega dejanja na obrobju Ljubljane in pričakuje, da bodo storilci odkriti ter kaznovani.

V imenu ZB Dravlje:
STANKO SKOČIR

Imeli smo ljudi

Ana Rauh

Rodila se je pred osemindesetimi leti v Slavskem Lazu ob Kolpi. Ze mlada je nastopila službo v beograjskem vojaškem zavodu za izdelavo oblek. Leta 1941 je preživela bombardiranje Beograda. Vrnila se je domov v Slavski Laz. Nasledne leto je odšla v Zagreb, od tam pa spomladi 1943 v dalmatinsko brigado NOV Hrvatske. V boju na Krnskem mostu je bila hudo ranjena. Potem se je zdravila v Bariju, v Italiji. Ko je malo okrevala, je začela obiskovati tečaj za poštno službo. Po osvoboditvi je delala na poštah v Zadru in Ljubljani. Posledice hudih ran med vojno so bile strašne — enajstkrat so jo operirali; bila je 80-odstotni invalid. Trpela je do konca. Niti primernega stanovanja ni mogla dobiti. Smrt jo je rešila nadaljnega trpljenja.

Marija Pucelj

Dne 6. julija smo spremili k zadnjem počitku Puceljevo mamo iz Drenja pri Soteski. Doživela je 84 let. Po hudi mladosti se je priženila v Drenje iz Zaloga pri Straži. Rodila je pet sinov in sama je

morala skrbeti za otroke, ker je mož kmalu umrl.

Ze leta 1941 se je vsa njena družina uvrstila med prve aktiviste OF. Sinovi so vsi odšli k partizanom.

V njeni hiši je bila tudi partizanska njeni hiši je bila tudi partizanska javka. — Dva sinova sta padla. Puceljeva mama je ostala zvesta narodnoosvobodilnemu boju. Po vojni pa je sodelovala v množičnih organizacijah, zlasti v AFŽ. Garala ter trpela je, da bi obnovila opustošeno kmetijo — vselej in do konca je bila vesele narave. Vsi jo bomo ohranili v najlepšem spomenu!

Viktor Istenič

Rodil se je leta 1913 v Trnovi Gorici. Po prvi svetovni vojni se je z družino priselil v Hrastnik in postal rudar. Leta 1940 je začel delati v kočevskem premogovniku. Sodeloval je v naprednem delavskem gibanju v obeh rudarskih krajih. Po okupaciji se je uvrstil v osvobodilni boj. Leta je stopil med borce v NOV. Po osvoboditvi je spet delal v kočevskem premogovniku, dokler ga niso zaradi hude bolezni leta 1964 upokojili. Bolezen je bila tako huda, da se zadnja leta ni mogel več sam premikati. — Kočevski rudarji so ga spremili z gozdo na njegovi zadnji poti na Zaloh v Ljubljani. Ohranili ga bodo v lepem spomenu kot dobrega tovariša.

KULTURNI OBZORNIK

Dve novi knjigi Matevža Haceta

Matevža Haceta nam niti kot nekdanjega partizanskega komisarja niti kot pisatelja ni treba posebej predstavljati. Svojo življenjsko vitalnost je pokazal že neštokrat. Svojo pisateljsko zrelost pa je dokazal z izdajo trinajstih knjig, med katere se uvršča tudi najnovejša: Kronika stare Streharjeve družine. Ta knjiga je izšla pri Cankarjevi založbi v Ljubljani. Malo prej pa je pri Državni založbi Slovenije izšla Hacetova Vaška kronika. Imamo torej dve novi knjigi Matevža Haceta, posvečeni življenju slovenske vasi in njenim ljudem.

Vaška kronika je drobna, slabih 200 strani obsegajoča knjižica, ki prikazuje življenje notranjske vasi in predstavlja nekatere protagoniste vaškega življenja. Pisatelj je zbral vrsto krajših zgodb, ki so bolj ali manj samostojne, katerim pa sta skupna prizorišče in čas. Ta čas je sedanjí čas, vendar s pogledom v preteklost. V vrsti črtic ali novelic nam pisatelj predstavlja torej nekaj ljudi današnjega podeželja in podaja nekaj portretov predstavnikov tega življenja. To so učiteljice, župnik, krčmarica, kmet, gozdar, natakarcica in še drugi. Gre za prikaz nekaterih izsekov iz življenja teh ljudi, za prikaz podeželske problematike in podobe današnjega življenja. V teh črticah ne gre za velike stvaritve. Vse te zgodbe, zbrane skupaj v eni knjigi, so podobne mozaiku, ki ti ostane v spominu. Pisatelj se vrača v preteklost in se spominja partizanskih dni, vojne in njenih strahot, s svetlimi barvami pa nam naslika današnji čas. Pripoved odlikuje originalno predstavljanje ljudi, duhovito kramljanje in plastična pripoved.

Povsem nekaj drugega pa je Kronika stare Streharjeve družine, pristna kronika vaškega življenja notranjske vasi v preteklem stoletju. Hace je kot pisatelj najbolj pristen v partizanskih zgodbah in v prikazih podeželskega življenja. V črticah iz Vaške kronike je vse preveč priložnostno, preveč fragmentaren, da bi knjiga mogla imeti večji pomen. Knjiga, ki prinaša kroniko stare Streharjeve družine, pa je mnogo bolj poglobljena, bolj zaokrožena in bolj temeljita, tako da pomeni tehten in originalen prispevek k slovenski književnosti in nov prispevek k upodobitvi življenja slovenskega podeželja v preteklosti.

To delo je po svojem značaju pristna kronika. Naj bo napisana po resničnih virih, kot pravi pisatelj, ali pa ne, nam vendar podaja pristno podobo notranjske vasi v minulem stoletju. Kroniko nam pripoveduje Tomaž, ki je kot ujet avstrijski vojak nekaj let preživel v Franciji, si tam razširil svoje obzorje, nato pa si doma ustvaril dom in družino. Znal je tudi izdelovati sode, čebre, žlice in podobno leseno robo. Utrdil si je svojo kmetijo, nakupil sveta in pametno vozil skozi življenje. Še bolj umen kmetovalec je bil njegov sin Luka, ki nadaljuje kroniko do leta 1888, ko je umrl. Oba zapisovalca pa ne pripovedujeta samo o svojih doživetjih in dogodkih, ki so se tikali njiju in družine. Pripovedujeta tudi o domači vasi, domačih ljudeh, svetovnih in krajevnih dogodkih. Bil pa je to kaj razgiban čas revolucij, kmečke odveze, vojn, pa tudi čas prosvetljevanja našega naroda. Tako je pripoved veskoti zanimiva. In ker je še duhovita, čeprav včasih malce enolična, nam pove veliko zanimivega o nekdanjem življenju našega podeželja. Hace je v tem delu izredno spreten kramljalec in duhovit pripovednik, ki nas k branju pritegne, pa čeprav delo samo ne sodi v vrh literarnih stvaritev. S pristnim poslušom za domače življenje in kmetijske ljudi napisana Kronika Streharjeve družine pomeni tako dognano pisateljevo delo in nov Hacetov pisateljski uspeh.

SLAVKO RUPEL

Svetinova razstava do 15. 8.

Razstava kiparskih del pisatelja Toneta Svetine v Mestni galeriji v Ljubljani bo odprta do 15. VIII. (V zadnji številki »TV-15« je pomotoma navedeno, da bo odprta do 15. VII., kar je nesmisel, saj je ta datum že za nami).

Dne 31. julija je pripotoval v Pulj znani filmski igralec Richard Burton s svojo ženo Elisabeth Taylor. Kakor je znano, je Richard Burton že sprejel vlogo vrhovnega komandanta Tita v filmu »Sutjeska«. Z letališča sta odpotovala na Brione, kjer ju je sprejel predsednik republike Josip Broz-Tito. Objavljamo fotografijo maršala Tita, ki je bila narejena med vojno in fotografijo Richarda Burtona, ki prikazuje, kakšen naj bi bil Burton kot Tito v filmu Stipe Delića. »Enkratno doživetje bo ustvariti lik še živeče svetovne osebnosti!« je pred odhodom v Jugoslavijo izjavil za londonski »Evening Standard« Richard Burton.

„Španija 1936-1937“

Združenje bivših jugoslovanskih prostovoljcev španske republikanske armade je pripravilo za tisk knjigo z naslovom »Španija 1936-1939«. V knjigi bo med drugim objavljen celoten oziroma kar se da popoln seznam s poglobljenimi podatki vseh Jugo-

slovanov, ki so sodelovali v španski republikanski vojski.

Doslej je bilo dognano, da je število Jugoslovancev, ki so se neposredno bojevali v mednarodnih enotah španske republikanske armade, večje kot 1750. Naknadno so ugotovili še okoli 200 novih imen udeležencev teh enot.

Podatke za to knjigo so zbirali več kot pet let. Z izidom te popolnejše knjige oziroma nekakšne študije o prispevku Jugoslovancev v boju španskega naroda za svobodo, bodo končno po toliko letih objavljeni natančni, popolni podatki o vseh Jugoslovanih, španskih borcih.

Razpis Kajuhovih nagrad za leto 1971

Da bi narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda dobila v slovenski književnosti še večji poudarek in da bi pisatelje, pesnike in druge umetniške oblikovalce ter zgodovinarje, zlasti pa vse, ki so kakorkoli sodelovali v NOV, še bolj zainteresirali za ustvarjanje del s tematiko narodnoosvobodilne vojne, razpisuje zavod »Borec« Kajuhove nagrade za leto 1971.

Kajuhove nagrade se podeljujejo za izvirna in še neobjavljena dela, napisana v slovenščini: za roman, povest, pesniško zbirko, zbirko novel, dramo, dokumentarno delo, spomine ter za ilustracije in opremo knjig, ki jih je izdal zavod »Borec«. Za Kajuhove nagrade pridejo v poštev le dela, ki obravnavajo partizanstvo, ilegalno, predvojno partijsko delo in razredno borbo, koncentracijska taborišča ter znanstveno zgodovinska dela s tega področja. Po potrebi žirija lahko odloči, da se nagrade podelijo posebej za beletristiko in posebej za dokumentarna dela.

NAGRADE ZA KNJIŽNA DELA:

- I. NAGRADA V ZNESKU 5.000 DIN
- II. NAGRADA V ZNESKU 3.500 DIN
- III. NAGRADA V ZNESKU 2.000 DIN

NAGRADA ZA OPREMO KNJIG:

- I. NAGRADA V ZNESKU 1.500 DIN

Avtorji naj svoja dela pošljejo zavodu »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10-II, do 30. septembra 1971!

Poslana dela bo ocenila žirija, ki jo bo imenoval zavod »Borec«.

Vsa nagrajena dela bo s posebno pogodbo odkupil zavod »Borec« in jih uvrstil v svoj redni knjižni program.

Kajuhove nagrade bodo podeljene ob obletnici Kajuhove smrti 21. februarja 1972.

UPRAVNI ODBOR ZAVODA »BOREC«

BELEŽKE

PESMI DESANKE MAKSI-MOVIČ V GRUZINŠČINI

Zbornik verzov Desanke Maksimovič je pred kratkim izšel v Tbilisiju v gruzinskem prevodu. Verze jugoslovanske pesnice in avtorice »Krvave bajke« je prevedel Medej Kahidze.

FILM O KMEČKIH UPORIH

Umetniški direktor »Jadran-filma« Fedor Hanžeković je povedal, da bomo — če bo šlo vse po programu — čez dve leti že lahko gledali film o Matiji Gubcu in kmečkih uporih na Hrvaškem in Slovenskem. Pri zbiranju gradiva sodelujejo ugledni invecenci! Tako so številne in doslej skoraj neznane podatke dobili iz Instituta za ljudsko umetnost SR Hrvatske, arhivov in muzejev v Zagrebu iz Budimpešte in Gradca ter od drugod. Scenarij bodo do konca tega leta pripravili Vatroslav Mimica, Ivan Šibl, S. Goldštajn in Fedor Hanžeković. Režiser bo Vatroslav Mimica, premiera filma pa naj bi bila nekje na začetku leta 1973, ko bomo praznovali štiristoletnico kmečkih uporov.

ZANIMANJE ZA ŠTIVIČIČEVO SERIJO

Za televizijsko serijo Ive Štivičiča »Kam gredo divje svinje« v režiji Ivana Hetricha se močno zanimajo tudi v tujini. Serijo bodo verjetno predvajali v Madžarski, Poljski, Vzhodni in Zahodni Nemčiji.

DILEMA

Zika Mitrović namerava v svojem filmu »Užička republika« podrobneje predstaviti znano bitko na Kadinjači. Režiser se je znašel pred dilemo, kako posneti to na kraju, kjer danes tečejo moderne ceste. »Lahko je najti slično goro brez spomenika in s starimi cestami, težko pa je privoliti, da bi tako slavna epizoda iz časa našega narodnoosvobodilnega boja ne bila posneta na istem kraju!« je dejal režiser filma »Užička republika«.

NAGRADA ZA ČOPIČA

Književnik rBanko Čopić je prejel ob trideseti obletnici vstaje v Novem Sadu tradicionalno nagrado »Zmajevih otroških iger« — pet tisoč dinarjev in diplomu. Predsednik sveta te nagrade dr. Draško Redjep, ki je književniku izročil nagrado, je ob tej priložnosti dejal, da je to priznanje za Čopičeve knjige, namenjeno otrokom in revoluciji, ki sodijo med najbolj bogato in pestro ustvarjalnost tega pisca.

OSTRO O »WR«

V prispevku, ki ga je pod naslovom »Nevarne tablete Dušana Makavejeva« objavila »Literaturna gazeta«, je bila doslej zapisana najbolj ostra kritika na račun filma

Milena Dravić v filmu »WR«

»WR ali misterij organizma«. Avtor med drugim ugotavlja, da bo »film verjetno doživel velik komercialni uspeh, a ne zaradi svojih estetskih vrednosti, ampak zaradi vulgarne kombinacije seksa in ideologije, v katero so spretno vtkana antikomunistična sporočila...« Režiserjeva roka je šla tako daleč, da je posnela scene, ki sramotijo celo lik Vladimira Iljiča Lenina!« ugotavlja avtor prispevka »Nevarne tablete Dušana Makavejeva«.

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Žgoč spomin

Minilo je trideset let od dneva, ko so revirski partizani s pomočjo grupe SKOJ v Zagorju ob Savi izvršili dve sabotaži. Prvo v juliju, drugo, ko so na rudniški separaciji razstrelili električni pogonski stroj, pa v noči med tretjim in četrtim avgustom 1941. Zaradi te sabotaže rudniške naprave nekaj časa niso delovale.

Nemci so se strašno maščevali. Aretirali so 78 mož. Najprej so hoteli obračunati s politično osumljenimi. Nekateri izmed njih so se pravočasno umaknili. Toda vsem to ni bilo mogoče. Tako so jim v Kisovcu padli v roke tovariši Robert Ljubečnik, Franc Gostiša, Franc Čebin, Adi Jevšnik in še nekateri. Nato so obkolili rudniško separacijo ter pobrali delavce z nekaterih delovnih mest. Ker pa teh ni bilo dovolj, so šli še po rudarje iz jam v Kotredežu in Kisovcu.

Odginali so nas v celjske zapore »Stari pisker«, kjer so nas dobesedno natlačili v celice, zaradi česar je bila v celicah neznošna vročina in smrad. Med nami je vladala negotovost, ki so jo še povečevali vzdihljaji tovarišev, vračajočih se mimo naših vrat od zasliševanj. Gestapovci so od časa do časa prišli po kakšnega zapornika. Medtem so tolkli s ključi po vratih celic, kar nam je paralo živce.

Po šestih dneh čakanja je tudi naša celica prišla na vrsto za zasliševanje. Bili smo na smrt izmučeni, ker nismo vedeli, kaj nas še vse čaka.

Dne 24. avgusta so nas okrog dveh zjutraj začeli poimensko klicati iz celic. Z brcami, udarci s puškinimi kopiti in kletvicami so nas rinili v vrste in nas odgnali na železniško postajo. Tam so nas že vse pretepele strpali v vagone kot čredo ovac. Nato smo zaprti v vagone dolgo čakali, da se je vlak začel premikati. Toda KAM? Odgovora ni vedel nihče. Nihče pa si ni predstavljal, da nas ženo v zloglasno koncentracijsko taborišče Mauthausen.

Sprva smo se pogovarjali in ugibali vse mogoče ter bili navidezno mirni. Toda v notranjosti je vsakogar od nas čedalje bolj pestila negotovost, ki jo na koncu nismo več prikrivali.

Po dolgotrajni vožnji in nekaj postanekih se je vlak dokončno ustavil sredi noči na majhni, tihi postaji. Na njenem pročelju je stalo deset črnih črk. Zlogovalj smo potihem in naglas: MAUTHAUSEN! V tišino je udarilo vpitje gestapovcev in esesovcev ter lajež psov. Vrata vagonov so se odprla. Poskakali smo ven. Tedaj so

na nas planili esesovci in nas začeli pretepati, kamor je padlo. Psi so skakali na ljudi in jih mesarili...

Ta »sprejem« naj bi nam zatrl sleherno misel na to, da smo še ljudje. Postali smo le še številke in sleherna misel na rešitev se je zdela kot otroško sanjarjenje. Pretepanje se je nadaljevalo vso pot do taborišča. Ljudje so padali, se pobirali, a večina jih je obležala in tiste so na mestu ustrelili.

Na taboriščnem dvorišču so nas vse krave in potne zgnali v zbor. Tako smo čakali do zore. Transport je štel približno 300 do 400 ljudi, zvečina rudarjev iz revirjev pa kmetov iz Savinjske doline. Ko je izza hribov pokukalo sonce, so nas odgnali pred kopalnico, kjer smo se morali sleči do golega, nato pa so vse ostrigli in obrili na najbolj okruten način. Nad nami so se zadirali kot besni psi, vmes pa so padali udarci. Po »kopanju« so nas strpali v blok 18, ki je bil kot nekakšna karanterna. Bili smo ločeni od ostalih taboriščnikov in tudi na delo nas niso vodili.

Ko so nas premestili v blok 14 se je začelo tudi za nas taboriščno trpljenje. Najhuje pa je bilo na deloviščih Siedlungsbau, Lagerbau in Steier. Vsako delo smo opravljali ročno, od »krampanja« pa do valjanja gramoz na cestišču; pri tem opravlilu je umrlo največ taboriščnikov.

Najtežji dnevi so se začeli novembra. S prvimi snežinkami sta padla tudi naša prva tovariša rudarja: Franc Gostiša, Jože Bradola. Kmalu za njima pa še Bertl Uršič, Alojz Lajovic in Peter Škrabar, kopači iz rudnika Kisovec.

V začetku decembra so esesovci s pomočjo kapovjev opravili nekakšno selekcijo. Vse bolne in onemogle so ločili od delazmožnih. Postali so jih v baraku 13, kjer naj bi si nabrali novih moči. To pa je bila le pretveza za »selekcijo smrti«.

V tej skupini je bilo tudi nekaj mojih tovarišev iz Zagorja: Robert Lebeničnik, Ivan Ropaz, Ferdo Gošte, Franc Zajc, Simončič, Juvan in še nekateri. Vsi so umrli od lakote ali v plinskih celicah...

Ko se danes po tridesetih letih spominam na strašne dni, ki smo jih preživeli skupaj s tovariši v tem taborišču smrti, me prevzame žgoč spomin, ki ne bo nikoli ugasnil. Saj so tudi oni, ki so ostali za vedno v taborišču smrti, pripomogli k osvoboditvi naše domovine; zato SLAVA JIM!

ADI JEVŠNIK

S proslave tridesete obletnice vstaje na Lokvah: kolo okrog tabornega ognja (Foto Selhaus)

Trije avgusti makedonskega naroda

Drugega avgusta 1903

Dne 2. avgusta 1903 je izbruhnila ilindenska vstaja makedonskega naroda. Trajala je dobre tri mesece, dokler ni bila v krvi zadušena. Srditi boji nepripravljenega makedonskega ljudstva so se razvneli po vsej zatirani in zasluženi Makedoniji. Uspeh teh bojev je bil, da se je uresničila želja makedonskega naroda: dne 4. avgusta je veliki revolucionar Nikola Karev razglasil prvo makedonsko republiko.

Ta republika je obstajala komaj devet dni. Toda opozorila je ves svet, da na Balkanu, v Evropi, živi podjarmljen in brezpraven narod. Toda ne le to! Svet je zvedel, da si ta narod hoče izvojevati svobodo in neodvisnost.

Med to vstajo makedonskega naroda za svobodo in enakopravnost so bili 203 spopadi, med katerimi je padlo 948 upornikov, smrt pa je pokosila tudi 1779 nedolžnih ljudi — otrok, žensk, starcev... Pogorelo je nad 200 vasi in zaselkov, tako da je ostalo brez strehe 50.000 prebivalcev. V spopadih je sodelovalo 19.000 upornikov, ki so se bojevali proti mogočni turški armadi z nad 290.000 vojakov.

Drugega avgusta 1943

Dne 2. avgusta 1943 se je v Oteševem v Prespi sestaj CK komunistične partije Makedonije. Ta sestanek je bil zgodovinskega pomena za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilne vojne makedonskega naroda. Sestanka se je udeležil tudi član CK KPJ Svetozar Vukmanović Tempo. Na tem zasedanju so obravnavali politični položaj v Makedoniji, pregledali akcije in boje enot NOV in PO Makedonije ter sprejeli dva zelo pomembna sklepa:

1. da iz partizanskih odredov in drugih enot, kakor tudi iz prihajajočih novih partizanov, ustanovijo večje enote NOV in PO — bataljoni in brigade. Njihova naloga mora biti, da osvobodijo večje ozemlje in hkrati tudi slabše zavarovana mesta ter druga večja naselja, ki jih morajo potem dalj časa obdržati;

2. ustanoviti je treba vrhovne forume nove ljudske oblasti iz narodnoosvobodilnih odredov po vaseh in mestih. Hkrati je treba opraviti vse priprave na sklic širšega zbora, na katerem se bo konstituiralo »Antifašistično sobranje narodne osvoboditve Makedonije« (ASNOM) kot vrhovni organ oblasti, kar dejansko pomeni še en korak med razvojem narodnoosvobodilnega boja v Makedoniji.

Neposredni uspeh tega zasedanja in ustanovitve ASNOM je bil, da so ustanovili I. makedonski bataljon, ki je dobil ime slavnega makedonskega revolucionarja — Mirče Acev. Ze tedaj so makedonske enote zasedale veliko osvobojeno ozemlje pri Debarcu, Kičevem, Prespi, Tikvešu, Kumano-rem itd.

Drugega avgusta 1944

Dne, 2. avgusta 1944, je bilo prvo zasedanje antifašističnega sobranja narodne osvoboditve Makedonije (ASNOM). Zasedali so v samostanu Prohor Pčinjski pri Kumano-rem. Zasedanja se je udeležilo 122 odposlancev iz vse Makedonije — vseh narodov in narodnostnih skupin. Tistega dne je makedonski narod po svojih svobodno izvoljenih odposlancih v vrhovnem telesu ASNOM potrdil sklepe II. zasedanja AVNOJ z dne 29. novembra 1943 v Jajcu. Razglasili so svobodo in enakopravnost makedonskega naroda v okviru demokratične federativne Jugoslavije. Na tem zasedanju je bilo tudi konstituirano vrhovno zakonodajno telo, ki je prevzelo vse funkcije vrhovnega organa oblasti. To je bilo ASNOM.

Ob tej priložnosti je ASNOM naslovilo na svoj narod poslanico, ki je v nji med drugim rečeno:

»Danes je po dolgotrajnih bojih in iz prelite krvi najboljših sinov makedonskega naroda vstalo prvo narodno sobranje — simbol tvoje svobode in izraz tvoje suverenosti ter razglašajo pred vsem svetom popolno narodno svobodo makedonskemu narodu in prvi svobodni makedonski državi. Stoletni sen makedonskega naroda se je uresničil!«

In dalje: »Prvo makedonsko narodno sobranje glede na življenjske interese makedonskega naroda, njegovega skupnega boja proti velikosrbski hegemoniji in glede na velike žrtve v boju proti skupnemu fašističnemu okupatorju izjavlja v tvojem imenu, da makedonski narod stopa kot narodno svoboden in enakopraven član v novo demokratično in federativno Jugoslavijo na načelih, sprejetih na II. zasedanju AVNOJ, na katerem so mu priznali pravico do narodne svobode. Tako makedonski narod postaja graditelj nove Jugoslavije, ki je delo in izraz trdne enotnosti in bratstva vseh njenih narodov in največje poročilo tako za svobodo vsakega izmed njih, kakor tudi za svobodo skupnosti vseh narodov v Jugoslaviji.«

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

GABER

Stari trg

KUHINJA VEGA 55

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Slika, ki jo objavljamo danes, je očitno iz ortopedske delavnice. Toda kje je ta delavnica bila, kdo so tovariši, ki jih vidimo na njej, ter kdo in kdaj je fotografiral, tega ne vemo. Naprošamo naše bralce, zlasti pa sodelavce nekdanjih partizanskih delavnic, da nam to pomagajo ugotoviti!

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

Pobeg iz Gonarsa na TV

Zvečer pred praznikom vstaje slovenskega ljudstva je bila na televizijskem sporodu reportaža »Človek človeku«. Tovarišica Dorica Makuc je prikazala trpljenje Slovencev po raznih taboriščih v Italiji in Nemčiji med vojno. Najdlje se je pomudila pri taborišču v Gonarsu, ker je želela prikazati pobeg iz taborišča. Tudi sam sem bil udeleženec pripravljanja tega poba, zato bi rad napisal nekaj misli.

Zamisel tovarišice Makuc mi je bila med drugim všeč tudi zaradi namena, da bi bil opisan pobeg iz Gonarsa. Pričakoval pa sem, da bodo priprave na pobeg in posledice po pobegu v taborišču bolje opisane. Zato se tudi oglašam.

Tovariši Ludvik Pangerc, Ivan Bratko, Bojan Stih, Janez Učakar in Viktor Ilovcar, ki so v reportaži sodelovali kot udeleženci poba ter kopači rova, jaz pa, ki sem govoril o položaju, ki je nastal v taborišču potem, smo imeli premalo časa, da bi lahko natančneje opisali, kaj in kako se je vse dogajalo — sam pobeg in kako maščevalno je potem nastopilo italijansko poveljstvo. Nekdanji interniranci iz Gonarsa bi želeli, da bi se zamisel, ki jo je sprožila Dorica Makuc, lahko bolj popolno razvila; morda bi bilo mogoče na podlagi knjige pisatelja Ivana Bratka »Teleskop« napisati scenarij za celovečerni film.

Življenje več tisoč slovenskih upornikov in njihova politična organizacija v Gonarsu vsebuje tako zanimivega in pomembnega, da je vredno velike pozornosti. Res je, da so bila nemška taborišča hujša, toda značilnost Gonarsa je zlasti v tem, da so bili v njem stari izkušeni revolucionarji, registrirani z ilegalnimi imeni, in da je bilo lahko tu politično življenje bolj organizirano. Med drugimi zavednimi partijskimi in frontovskimi organizatorji so bili tu Boris Kraigher, Maks Perc, Franc Ravbar in Ivan Bratko, ki so usmerjali politično življenje v taborišču.

Poveljstvo taborišča nas je šikaniralo na vse načine. Hrane pa smo dobivali komaj toliko, da smo preživeli. Kljub vsemu sta partijska in OF organizacija prirejali kulturne večere s koncerti in predavanji. Demonstrirali pa smo tudi organizirano ob nasilni smrti našega tovariša Kovača. Pri vseh teh akcijah je prišel do izraza uporniški duh internirancev. Tako se je krepila že zdavnaj vroča želja, da bi pobegnili. Na-

loga je bila predvsem, da bi se rešili najpomembnejši ilegalci, ki so bili v največji nevarnosti, da bi jih Italijani postrelili, če bi se odkrilo, kdo so pravzaprav.

Čeprav je bila velika večina internirancev zavedna in uporniška, vendar so se vmes potuhnil omahljivci in celo ovaduhi. Zato je morala biti politična dejavnost toliko bolj konspirativna. Za obveščevalno, vojaško in preskrbovalno službo, smo uporabljali konspirativne termine, tako da vdor ni bil mogoč.

Ko so najzaneslivejši in najspodobnejši tovariši začeli kopati rov, smo zbirali deščice od paketov, motvoz, ročaje metel in celo odeje, ki so jih kopači potrebovali za odnašanje zemlje. Nekateri so vse to zbirali in oddajali dalje, ne da bi vedeli, čemu je namenjeno. Kopačem je bilo treba prikrbeti tudi dodatno hrano, da so mogli vzdržati pri izredno utrudljivem delu. To je bila skrb taboriščnega ekonoma, ki je vodil ekonomat organiziranih članov kolektiva. Odhajanje pod barako in kopanje rova samo je bilo tako konspirativno, da je sto štirideset internirancev v tisti baraki ostrmel, ko je končno zvedelo, kaj se je dogajalo pred pobegom. Skopati kar šestdeset metrov dolg rov v razmerah, kakršne so vladale v Gonarsu, pač ni bila šala. Zato so zgrešili iz začetne smeri, tako da bi stražar skoraj padel v rov. Na srečo so napako pravočasno opazili in popravili smer. Rov bi verjetno še podaljšali, a končal se je na njivi s koruzo, zato je bilo treba pohiteti, da bi koruze poprej ne pospravili. Dokler je še rasla koruza, je dobro skrivala ubežnike pred stražarji.

Taboriščni komite je zato hitro odločal. Sestavil je seznam 30 ubežnikov. Pozneje se je število izbranih ubežnikov skrcnilo na 16. Tik pred pobegom, 30. avgusta 1942, se je pred rovom pod 22. barako zbralo sedemnajst tovarišev, da bi pobegnili. Ob slovesu smo se z njimi dogovorili, da bo ta dan pevski zbor ob 22. baraki prepeval in preglušil zvoke, ki bi se sicer utegnili slišati od rova. Zdi se mi, da so pevci tistega dne posebno lepo peli, saj to je bila odhodnica tovarišem na poti v svobodo.

Okrog devetih zvečer je dežurni oficir ukazal, da prenehajo peti, in morali smo v barako. Ko sem legel na pograd, nisem in nisem mogel zaspiti. Skrbelo me je, kaj bo s tovariši, ki so odšli na prostost.

Okrog polnoči je počil strel. Kar vrglo me je s pograda. Zaspiti nisem mogel in bal sem se najhujšega. Moja sosedka sta ugibala, kaj bi se utegnilo zgoditi in sta menila, da je stražar streljal na zajca. Toda zelo sta se zmotila. Ko je osmi tovariš izmed ubežnikov zlezal iz rova, je stražar zaslišal šum in ustrelil. Deveti ubežnik in z njim vred vseh osem drugih tovarišev, ki dotlej še niso utegnili uiti, se je vrnilo v barako. V baraki, kjer sem bil jaz, sta bila med ubežniki Ivan Bratko in Jože Škerlj; Bratko je srečno ušel, Škerlj pa se je ves blaten vrnil v barako.

Vojaki so po strelu vdrli v taborišče in nihče se ni smel premakniti iz barake. Okrog štirih zjutraj smo se morali zvrstiti pred barakami, da bi nas oficirji prešteli. Ugotovili so, da so manjkali: v 4. baraki Ivan Bratko, v 6. Franc Ravbar, v 2. Janez Učakar, v 10. Boris Kraigher, v 12. Bojan Stih, v 21. Maks Perc, v 22. Ludvik Pangerc in Viktor Ilovcar. Po dolgem preiskovanju so odkrili, da je bil iz 22. barake skopan rov. Italijani so nato začeli pretepati »kapota« (»starešino«) barake Slavka Dularja, in še dva druga tovariša, nakar so jih obsodili na sramotilni kol. Pod 22. barako je ostalo ogromno gradiva, ki bi ga Italijani lahko uporabili med preiskavo, da bi ugotovili, kdo je bil v zvezi s pripravi na pobeg. Kazalo pa je, da jih je pobeg tako presenetil ter zmedel, da so izgubili glavo. Verjetno so se bali kazni nadrejenih. Nekaj dni so nas še šikanirali, tako da nismo smeli iz barak. Vojaki so nam žugali in nas strašili, češ da so ubežnike že polovili in da jih bodo privedli nazaj. Toda mi smo dobro vedeli, da ni res, saj bi jih sicer že zdavnaj privedli. Vendar nismo imeli nobenih zanesljivih sporočil, kako je bilo s pobegom. Pred odhodom tovarišev smo se dogovorili, da nam bodo takoj sporočili, kako se jim je posrečilo, kakšen je položaj zunaj in da nam bodo dali navodila za nadaljnje politično delovanje. Dogovorili smo se tudi za šifro sporočil, in sicer »Največ sveta otrokom sliši Slave«. Pot ubežnikov do Brd je bila zelo težavna, zato je razumljivo, da niso mogli poslati sporočila.

Po tem uspešnem pobegu so se Italijani začeli bati, da se bodo pobegi še ponavljali, če bodo imeli blizu slovenske meje zbrane tako številne upornike. Zato so se odločili, da bodo internirance preselili v Renice in v druga taborišča. V Gonars so potem zgnali starke in otroke, ki so tam stradali in mnogi izhiral; nad 400 jih je, ki njihove kosti počivajo v furlanski zemlji.

LOJZE BUKOVAC

PРАВНА POSVETOVALNICA

Določanje pokojninske osnove

B. Z. Ljubljana

Vprašanje: Pripravljate se na upokojeve konec leta. Zanimali ste se za to, kako se vam bo odmerila pokojnina, pa ste dobili različne informacije. Prosite za pojasnilo, kako se določa pokojninska osnova. To vas namreč predvsem zanima, ker boste sicer dobili polno 85 odstotno pokojnino. Prosite tudi za pojasnilo, kakšni so količniki, ki veljajo za povečanje pokojnine, in za katera leta se ti količniki upoštevajo pri povečanju osebnih dohodkov.

Odgovor: Sicer niste omenili problema osebnega dohodka zadnjih dveh let zavarovanja, vendar se za to zanimajo drugi, ki se s podobnimi vprašanji obračajo na našo posvetovalnico. Prav to pa je treba najprej vedeti. Člen 32 pokojninskega zakona, ki ureja to vprašanje, namreč določa, da se za izračun povprečnega mesečnega zneska osebnih dohodkov osebni dohodki zadnjih dveh let, ki se vštejejo v pokojninsko osnovo, vzamejo z nominalnim zneskom. To pomeni, da se zneski osebnih dohodkov zadnjih dveh let zavarovanja ne valorizirajo. Zneski osebnih dohodkov prejšnjih let pa se valorizirajo; to pomeni, da se ustrezni količniki preračunajo na raven osebnih dohodkov koledarskega leta pred zadnjim letom zavarovanja, iz katerega je bil osebni dohodek všteti v pokojninsko osnovo. Valorizacijske količnike določajo skupščina skupnosti socialnega zavarovanja. V letošnjem letu so bili sprejeti naslednji količniki, s katerimi se bodo tistim, ki bodo letos odhajali v pokoj, povečali osebni dohodki preteklih let pri izračunavanju pokojninske osnove: količnik za leto 1963 znaša 385, za leto 1964 — 291, za leto 1965 — 221, za leto 1966 — 167, za leto 1967 — 151, za leto 1968 — 138, za leto 1969 pa 120.

Rok za upravni spor

A. B. POLJANE

Vprašanje: V kolikem roku lahko sprožite upravni spor? Dobili ste rešitev na svojo pritožbo zoper odločbo zavoda za socialno zavarovanje glede invalidske pokojnine. Pritožba je bila zavrnjena in je tako ostala v veljavi prva odločba, s katero pa se ne morete strinjati. Zdaj ste zvedeli, da je mogoča še nadaljnja pot, da se lahko pritožite še na sodišče.

Odgovor: Kot razumemo iz vašega dopisa, ste konec maja dobili v roke drugostopno odločbo, s katero je republiški zavod za socialno zavarovanje zavrnil vašo pritožbo zoper odločbo komunalnega zavoda za socialno zavarovanje. To pomeni, da ste rok za upravni spor zamudili. Zoper dokončno odločbo upravnega organa namreč ni več mogoča pritožba temveč samo tožba na Vrhovno sodišče republike. To tožbo pa je treba vložiti v roku 30 dni od prejema dokončne, drugostopne upravne odločbe.

OBISK V MARIBORU BO USPEŠEN, če boste obiskali lepo urejeno in bogato založeno novo blagovnico

zarja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

MIRKO VUJAČIĆ:

V ŠPANJO BREZ POTNEGA LISTA

Mudilo se mi je. Začelo se je nočiti, bil sem že blizu meje. Po poti sta se sprehajala vojaka. Ta dva gotovo nista oprezna. Ne bom čakal noči.

Samo še nekaj metrov. Na meji sem zagledal odtise vojaških čevljev. Nikjer ni bilo niti ptice niti človeka. Straža je utrujena.

Kaj pa, če me srečajo avstrijski vojaki in me vrnejo nazaj? Ne, po navadi se graničarji dveh sosednjih držav ne marajo. Kadar je mir, napletajo razne zvijače in ukane, ki jim v vojni koristijo.

Oglašala se mi je lakota. Morda ravno zato, ker sem obžaloval, da nimam torbe s seboj. Vem, da so jo vzeli sinu. V kakem žandarmerijskem poročilu bo navedeno še to, koliko dekagramov slanine in kruha je bilo v torbi. Kak kaplar bo dodal še opis mojega telečnjaka in pripombo, da je bila slanina v »svežem stanju«.

Naposled sem bil v Avstriji. Gozdovi kot v Sloveniji. Med njimi žubore urni gorski potoki.

Tu nimam ne tovariša ne prijatelja. Gledam majhne kmetije in lisaste krave po strmih pašnikih. Tu in tam kopljejo na njivah, podobno kot na Gorjanskem.

20

Ti kmetje, ki dremavo vihte motike, životarijo ob črnem kruhu. Če pa jim omeniš revolucijo, se delajo nevedne. In če jim hočeš kaj dopovedati, jim moraš tako rekoč na krožniku prinesiti, pa še tedaj mislijo, da jih hočeš samo potegniti.

Sedim na robu zanemarjene njave. Na njej raste koruza, ki bi jo bilo treba že zdavnaj okopati.

Koliko noči je minilo, odkar sem zapustil Slovenijo? Skušam se spomniti dogodkov, s katerimi bi lahko razločil posamezne dneve in noči.

Najprej sem izgubil sina.

Drugo noč sem videl stražarje, ki so vsi dremotni in trudni hodili ob meji. Hvala jim.

Tretjo noč se ni zgodilo nič drugega razen to, da sem sanjal o svojem otroštvu v Pulju. Bosonog sem hodil po obali, ki je ostala moja večna bol.

Naslednjo noč sem se počutil zelo osamljenega. Le zakaj sem se odpravil na pot kot kak romar, ko pa je vendar od prvih časov krščanstva minilo že devetnajst stoletij?

Najbolje bi bilo, če bi vse te misli pustil nekje v travi poleg njive. Te bolesterne misli mi jemljejo fakirsko moč, da bi se hranil s travo, da bi me dovolj grelo sonce in da ne bi čutil mraza.

Tako ne pojde več dalje. Odpovedale mi bodo noge. Kaj sem storil? Pa saj še koraka nisem napravil...

Kot mladoletnik sem »prevandral« vso Avstrijo. Zdi se mi, da železniške postaje H. ni več. Nedaleč od tod me je našel mojster Hans. Bilo je pred dvajsetimi leti. Pojavil se je iznenada, visok in spokojen, v hlačah z naramnicami.

Se je s čim odlikoval? Seveda, zmeraj je rad koga presenetil.

21

Nenadoma me je našel in mi predlagal, naj pridem k njemu za vajenca. Nenadoma me je udaril. Za božič me je presenetil z napitnino. Potem pa me je nenadoma odpustil.

Spal sem na prodajni mizi, ki je imela duh po tkanini, osmojeni od likanja. Od drugih Avstrijcev se je Hans razlikoval po tem, da ni maral čistoče. V hiši so bile stene lisaste od umazanije. Njegove stranke so bili ponavadi ljudje čudnih poklicev. Bohemi, gozdarji, lovci. Dostikrat je imel »napade« zaradi žganja, potem je dolgo spal, kar je bila zame prava sreča. Komaj sem čakal na razne svečanosti in praznovanja, ker sem vedel, da Hans potem nekaj dni ne bo imel oblasti nad mano.

Iz delavnice sem ga opazoval skozi okno, kako sedi v širokem naslonjaču, udobno naslonjen z glavo nazaj. Bil je čisto miren in nekaj je godrnjal. Tisti naslonjač je imel posebno rad...

Kadar je bil pijan, je bil rdeč v obraz, če pa je začel bledeti, mu je žena masirala vratne žile.

Pri Hansu sem prvič občutil, kaj pomeni življenje za zapahi. Moje nespretnosti niso znale držati krojaških škarij. Nekoč sem poškodoval hlače nekoga gozdarja. Hans me je pretepel od nezvesti. Poskušal jih je popraviti, ko pa jih je gozdar oblekel, se je zdelo, da ima daljše noge kot ponavadi. Seveda je gozdar zahteval, da Hans hlače popravi. Hans me je zgrabil za uho in me odvlekel v klet, kjer so imeli spravljena drva. Ponoči so po meri lazile miši. Nazadnje se me je usmili in me izpustil iz zapore. Moja uboga vajenska koža je bila na drobno posuta z rdečkastimi lisami.

V Španiji bom ubil podobnega človeka. Predstavljal si bom, da ima ta značaj kot Hans, in ko ga bom ubil, si bom mislil, da sem Hansu plačal za vse prestano gorje...

ZANIMIVOSTI

AMERIŠKA VOJAŠKA POMOČ TUJIM DRŽAVAM

Prvič po 23 letih se je zgodilo, da je ameriška vlada objavila podatke o vojaški pomoči ZDA tujim deželam. Izjema so le dežele na Bližnjem vzhodu in Filipini, s katerimi ima ameriška vlada prav sedaj delikatna pogajanja.

V novem proračunskem letu, ki se začne s 1. julijem, bo znašala skupna prednost pomoči tujim deželam 2300 milijonov dolarjev. Od tega se nanaša 371 milijonov dolarjev na pravo vojaško pomoč, 582 milijonov na kredite za nakup vojaške opreme, 825 milijonov na ekonomsko pomoč, 220 milijonov dolarjev pa znaša vrednost raznega vojaškega materiala, namenjenega tujim armadam.

Znano je, da največjo vojaško pomoč s strani ZDA prejema indokitajske dežele, na drugem mestu pa je Turčija. Deželam Bližnjega vzhoda dajejo ZDA 100 milijonov dolarjev kot darilo, 373 milijonov dolarjev pa v obliki kredita za nakup vojaškega materiala.

Zelo veliko vojaško pomoč bo dobila Koreja, in sicer 239 milijonov dolarjev kot darilo in 15 milijonov dolarjev kot kredit.

Od evropskih dežel bo dobila ameriško vojaško pomoč Grčija (19 milijonov oziroma 60 milijonov), Španija (13 milijonov dolarjev kot darilo) in Portugalska (milijon dolarjev kot darilo).

MAROŠKE OBOROŽENE SILE

Poskus državnega udara v Maroku je pritegnil pozornost svetovne javnosti tako ne samo deželo in njene notranje razmere, kakor tudi na njene oborožene sile, ki naj bi v udaru odigrale odločilno vlogo. Čeprav je Maroko zaostala dežela, ima sorazmerno močno vojsko. Država ima dobrih 15 milijonov prebivalcev in 3,4 milijarde dolarjev bruto narodnega dohodka, njene oborožene sile pa štejejo 50.000 mož in za vojaške namene potrebujejo 80 milijonov dolarjev.

Maroška kopenska vojska ima 45.000 mož, ki med drugim sestavljajo oklepno brigado, dve motorizirani pehotni brigadi, eno lahko brigado, eno padalsko brigado, dvanajst samostojnih bataljonov itd. Od oklepnih vozil imajo 120 srednjih tankov T-54 sovjetskega in prav toliko lahkih tankov AMX-3 francoskega izvora, ne upoštevajoč oklepnih transporterjev, kupljenih predvsem v Franciji, ZDA in na Čehoslovaškem.

Letalstvo je precej šibko, saj ima le 4000 mož in 26 bojnih letal, predvsem ameriških, francoskih in tudi sovjetskih. Tu niso vštet transportna letala in helikopterji (vsaki po kakih dvajset).

Še šibkejša je vojna mornarica, v kateri služi samo kakih 1000 mož in ki ima le po eno fregato, korveto, eskorter in desantno ladjo ter dva manjša patrolna čolna.

Priprave na praznovanje v Tržiču

V tržički občini se skrbno pripravljajo na svoj občinski praznik, ker bodo z njim proslavili tudi 30-letnico vstaje. Občinski praznik praznujejo 5. avgusta v spomin na 5. avgust 1941, ko je bil usodno napaden del komaj ustanovljenega storžiškega bataljona. Tedaj so padle na tem področju prve dragocene žrtve.

V okviru praznovanja bodo v Križah pri Tržiču 7. avgusta ob 16. uri odprli novo sodobno šolo s spomenikom. Imenovala se bo po kokrškem odredu. Zato na slovesnost zlasti vabijo nekdanje borce te enote. Naslednji dan, 8. avgusta, se bo slovesnost nadaljevala pri spomeniku pod Storžičem. Tam bo komemoracija, v planinski koči pa slavnostna seja občinske skupščine. Na prireditvi se bodo srečali nekdanji borci, aktivisti in drugi udeleženci, ki jih prireditelji vljudno vabijo tudi ob tej priložnosti. Zlasti je zaželena udeležba pripadnikov kokrškega odreda, ker ima ta odred v tržički občini domov.

ODBOR KOKRŠKEGA ODREDA

Sovjetska revija VOENNIJ VESTNIK, ki jo izdaja obrambno ministrstvo, je v zadnji številki objavila članek o vplivu, ki ga ima Pentagon na ameriško zunanjo politiko, in ga dokumentirala z mnogimi zanimivimi podatki.

V Washingtonu stoji velika peterokotna stavba, v kateri je sedež vodilnih vojaških ustanov ZDA: obrambnega ministrstva, ministrstev treh vrst oboroženih sil (kopenske vojske, letalstva in mornarice) in komiteja načelnikov štabov. V to stavbo vsako jutro doteka reka ljudi, zakaj v Pentagonu je zaposlenih več kot 30.555 vojaških in civilnih oseb.

Poglavitna osebnost v Pentagonu je obrambni minister, ki pa ni vojak. Ta položaj je praviloma namenjen predstavnikom velikega kapitala, ki so zagovorniki interesov vojaško-industrijskega kompleksa. Vsi obrambni ministri od leta 1947 dalje — razen poklicnega vojaka Marshalla — spadajo med voditelje ogromnih vojaških koncernov, bankirje ali predsednike velikih družb.

Neposredno vodenje ameriških oboroženih sil je v rokah komiteja načelnikov štaba. »Za predsednikom ZDA, ki je hkrati tudi vrhovni poveljnik,« piše Paris Match, »so načelniki generalnih štabov najpomembnejši ameriški vojaški voditelji. Po ustavi so ti trije in obrambni minister najbližji predsednikovi svetovalci.

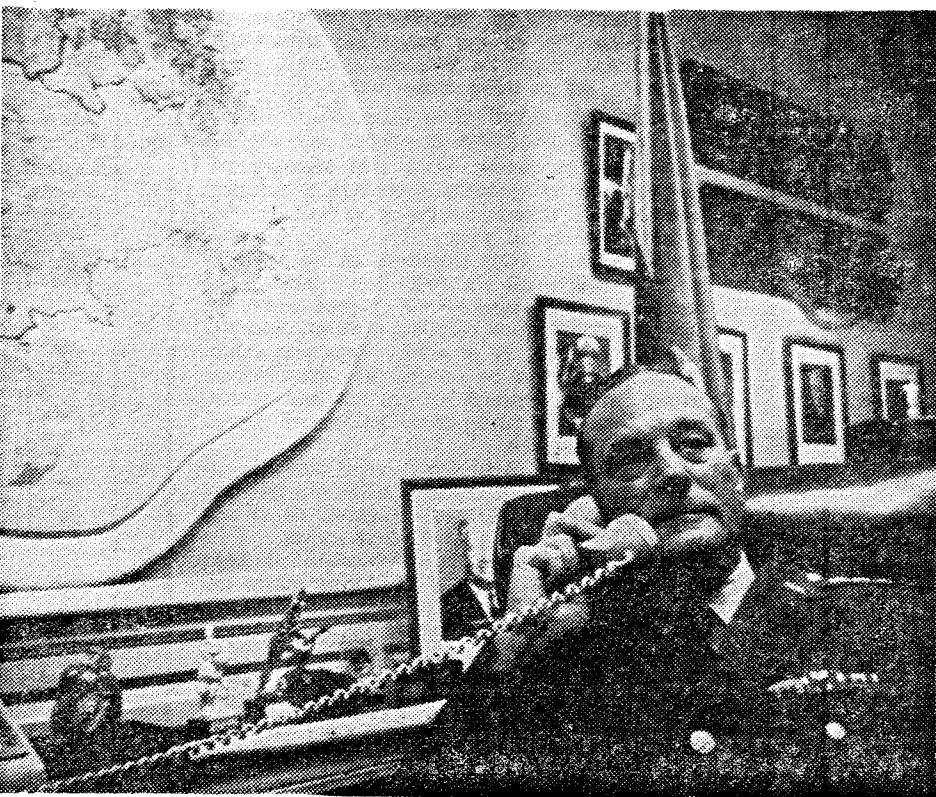
Komitej načelnikov štabov ima svoje oficirje za zvezo v Beli hiši, državnem oddelku in kongresu in opirajoč se na vojaško moč in svoje zveze z vojaško-industrijskimi koncerni, čedalje bolj vpliva na določanje notranje in zunanje politike ZDA. Še več, komitej ima že tolikšno politično oblast, da mu celo predsednik ne more več ukazovati.

Ameriški generali so dobro plačani za svojo službo finančnemu kapitalu. Čeprav je s posebnim zakonom prepovedano zaposlovanje upokojenih vojaških oseb v podjetjih, ki delajo za vojaške potrebe, je posebna komisija ameriškega kongresa ugotovila, da je v takih podjetjih na položajih direktorjev in njihovih namestnikov na desetine upokojenih generalov in admiralov. V sto največjih koncernih, ki spadajo v vojaško industrijo, je na dobro plačanih položajih več kot dva tisoč višjih oficirjev in generalov.

Za potrebe Pentagona dela približno 22.000 raznih podjetij, v vojaški industriji pa je 11 odstotkov vseh zaposlenih Američanov. Toda 45 odstotkov vseh vojaških naročil prejema le 25 velikih industrijskih družb, od teh pa pet največjih (General Dynamics, Lockheed, General Electric, United Aircraft in Douglas) prejema kar 20,6 odstotka vseh naročil za vojaške potrebe.

Te družbe ogromno zaslužijo. Tako na primer so v petih letih druge svetovne vojne zaslužile 117, v treh letih korejske vojne pa celo 123 milijard dolarjev. Še večje dobičke imajo z vietnamsko vojno in s prodajo orožja Izraelu in deželam NATO. To dokazuje podatek, da so samo v letih 1968—1969 zaslužili astronomsko vsoto 190,9 milijarde dolarjev.

Najboljši primer, kako ameriški monopolisti izkoriščajo svoj položaj, je Lockheed. Pentagon je od te družbe pred leti naročil orjaška transportna letala C-5A. Vrednost naročila je znašala 1,9 milijarde dolarjev. Naknadno pa je družba podražila naročena letala za 1,5 milijarde dolarjev. Vsako letalo je tako stalo skoraj 40 milijonov do-

V eni izmed pisarn Pentagona

Obrambna vzgoja

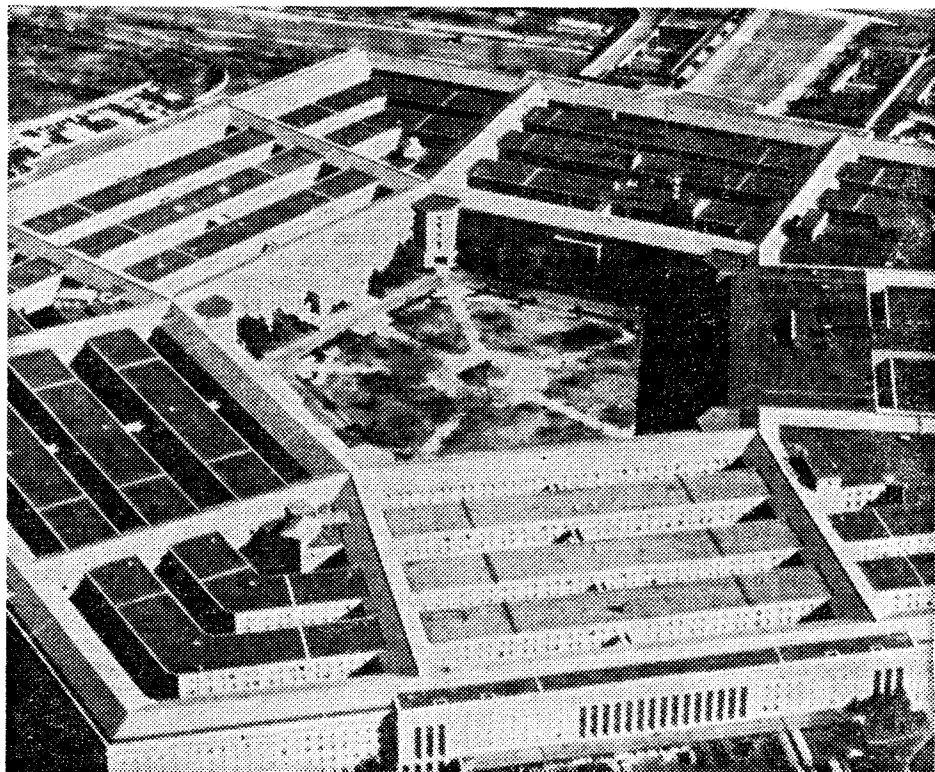
Pentagon in ameriška zunanja politika

larjev. Toda zaradi podražitve je ameriško letalstvo namesto 120 letal, kolikor jih je bilo naročenih, sprejelo oziroma jih bo do konca leta 1972 sprejelo le 81 letal.

Vojaški izdatki so iz leta v leto čedalje večji, v zadnjih dvajsetih letih pa so se povečali kar za petkrat. V tem času so Američani uporabili v te namene več kot 1000 milijard dolarjev! Tako na primer so leta 1950 odobrili Pentagonu za vojaške namene 14,6, deset let kasneje pa že 46,5 mi-

liard dolarjev. Toda zaradi podražitve je ameriško letalstvo namesto 120 letal, kolikor jih je bilo naročenih, sprejelo oziroma jih bo do konca leta 1972 sprejelo le 81 letal.

Največ jih je v Jugovzhodni Azi-

Pogled na Pentagon iz zraka

liarde dolarjev. V zadnjih letih pa so vojaški izdatki narasli celo na 73 do 80 milijard dolarjev, kar znese približno polovico vseh proračunskih izdatkov ZDA. Samo v zadnjih petih letih so Američani porabili za vojaške namene 400 milijard dolarjev.

V proračunu za leto 1971—72 je za Pentagon namenjeno 80 milijard dolarjev. Če upoštevamo še druge postavke v proračunu, ki so v tesni zvezi z vojsko, gre za te namene dejansko skoraj 100 milijard dolarjev. Po drugi strani pa je namenjeno za izobraževanje le 6,3 in za komunalno dejavnost in gradnjo stanovanj le 4,5 milijarde dolarjev.

Združene države Amerike imajo trenut-

ji, na območju Tihega oceana, v Evropi, v Latinski Ameriki in drugje. V Jugovzhodni Aziji jih je 545.000, od tega 300.000 v indokitajskih deželah. Na Daljnem vzhodu in na območju Tihega oceana je več kot 250.000 vojaških oseb, od tega na Japonskem 85.000, v Južni Koreji 55.000 in v tihoceanskem mornarici 62.000. V Evropi je kakih 300.000 vojakov, največ v Zahodni Nemčiji (22.000).

Ameriške vojske, ki so na tujih ozemljih, uporabljajo v umazani vojni proti vietnamskemu, laoskemu in kamboškemu ljudstvu, za vmešavanje in notranje zadeve drugih držav in za podporo reakcionarnih na pol fašističnih in marionetskih režimov, kot je to primer z Južno Korejo, Formozo, Grčijo itd. Pentagon dostavlja svojo oborožitev 63 deželam, poleg tega pa uri kadre in vojsko 35 dežel.

Pentagon je v svoje vojaške bloke pritegnil kakih 60 kapitalističnih držav, v katerih živi približno milijardo ljudi. Ti bloki so naperjeni predvsem proti Sovjetski zvezi in drugim socialističnim državam, pa tudi proti narodnoosvobodilnim in revolucionarnim gibanjem.

Po končani drugi svetovni vojni je ameriški vojaški stroj pripravil po eno operacijo povprečno na vsako poldrugo leto. Spomnimo se le nekaterih: Grčija (1948), Irak (1953), Gvatemala (1954), Libanon (1958), Kuba (1961), Kongo (1964), Britanska Gvajana (1964), Dominikanska republika (1965) in kar trikrat Izrael (1948, 1956 in 1967).

Ameriški imperialisti še sedaj nenehno podžigajo napetost na Bližnjem vzhodu. Samo lani je znašala vrednost njihovih dobav in kreditov, namenjenih Izraelu, milijardo dolarjev.

V Indokini ameriška vojska že deset let prinaša vietnamskemu, laoskemu in kamboškemu ljudstvu smrt, kri in solze. Na Južni Vietnam so Američani zmetali na stotine tisoč ton železja in nekatera območja povsem uničili. S kemičnim orožjem so zastrupili skoraj pol milijona Vietnamcev. Občutne izgube pa so pretrpeli tudi sami. V Vietnamu je bilo ubitih 5.000 njihovih vojakov (več kot med vso prvo svetovno vojno), ranjenih pa kar tristo tisoč. Po drugi strani pa jih je vsak vietnamski borec, ki jim ga je uspelo ubiti, stal več kot milijon dolarjev.

in ljudska zaščita

Za vohune
ni usmiljenja

Zgodba o romunski vohunki Mariji Destrellovi dokazuje, kako malo je vredno vohunovo življenje. Smrt mu grozi od tistega, proti komur dela, pa tudi od njegovega delodajalca, če ta ugotovi, da mu ni več potreben ali začne dvomiti vanj. Tako je bilo nekdanj, tako pa je tudi še sedaj.

Bilo je med prvo svetovno vojno. Francoski obveščevalni službi so pogosta poto-vanja Romunke Marije Destrellove iz Pa-riza v Ženevo in v nasprotno smer posta-jala čedalje bolj sumljiva.

Marija je bila povprečna gledališka ig-ralka in je nastopala kot »zvezda« na za-sebnih plažah in v letoviščih tretje vrste. V Švici pa je doživela na svojih turnejah izreden uspeh in z vsakim dnem je bila tam vse bolj priljubljena.

Kako je bilo mogoče, da je v tako krat-kem času imela toliko nastopov? To je bilo vprašanje, na katerega naj bi odgovorila francoska protiobveščevalna služba.

Ko je Marija spet odpotovala v tujino, jo je spremljal tudi francoski tajni agent. Uspelo mu je zvedeti, da so pred kratkim zaprli v Švici Marijinega brata, ker se je ukvarjal z vohunstvom v nemško korist. Za-to so Francozi še bolj poosttrili nadzor nad njo. Sklenili so, da jo bodo skušali dobiti pri delu.

Marija je to nekako občutila in sklenila, da bo svoje usluge ponudila tudi francoski obveščevalni službi. To navadno store vsi vohuni, ki jih stisnejo ob zid. Tudi past, ki so jo zanj pripravili, je bila običajna: blagajna je »po naključju« ostala odprta, v njej pa lažni spisek francoskih agentov na ozemlju, ki so ga bili okupirali Nemci. Ma-rija je imela priložnost, da seznam agentov »neopazno« preslika.

Vsa imena v seznamu, razen enega, so bila izmišljena. Pravo ime pa se je nanašalo na nekega agenta, za katerega so Fran-cozi menili, da jih vleče za nos, in ki so ga želeli likvidirati.

Marija je to priložnost, ki se ji je po-nudila, izkoristila in seznam oziroma nje-govo kopijo izročila Nemcem.

Niso minili še trije tedni, ko so Nemci dvojnega agenta, katerega ime je bilo na seznamu, zaprli in ustrelili. To je bil za Francoze zadosten dokaz, da je gospodična Destrellova v nemški službi.

Kdor izdaja — pa celo tako nespretno, kot je to storila Marija — obveščevalno službo, ki ga plačuje, navadno sam sebi podpiše s tem smrtno obsodbo. Tako je bilo tudi z Marijo Destrellovo.

Nekaj dni zatem, ko je francoska vohun-ska služba zvedela resnico o namerah Ma-rije Destrellove, so švicarski časopisi ob-javili tole notico:

»Pariško igralko Marijo Destrellovo, ki ji je bilo občinstvo zelo naklonjeno, so sinoči našli mrtvo v hotelski sobi, ki si jo je bila najela. Vsa prizadevanja zdravnikov, da bi ji rešili življenje, so bila zaman. Kot vzrok njene smrti navajajo preveliko koli-čino veronala, ki ga je bila igralka zaužila. Zanimivo je, da so gospodično Destrellovo našli na s cvetjem okrašen postelji in ob-lečeno v večerno toaleto.«

Kaj se je zgodilo? Francoska vohunska služba je povsem preprosto obvestila nem-ške obveščevalce, kako je bila igralka izra-zila svojo pripravljenost, da dela zanj. Nemci so jo nato nemudoma obsodili na smrt in to uresničili brez odvišnih formal-nosti.

Gospodično Destrellovo so bili povabili na svečano kosilo v hotelu, kjer je bivala. Kosilo se je že bližalo koncu, ko je Marijin sosed pri mizi potožil, da mu je slabo, in jo prosil, če bi ga spustila v svojo sobo, da bi nekoliko prišel k sebi in tam mirno popil kavo. Marija je svojega novega znan-ca odpeljala v sobo. Ta pa je v sobi v nje-no skodelico s kavo spustil košček sladkor-ja lastne proizvodnje. Brž ko je igralka srknila prvi požirek, se je zgrudila na tla.

Vse drugo je bilo storjeno zato, da spe-ljejo policojo in javnost v zmoto. Truplo so položili na posteljo in jo okrasili s cvet-jem. Na odeji so pustili prazno stekleničko s sledovi veronala. To naj bi dokazovalo, da gre za samomor.

Ni znano, ali je ženevska policija posu-mila, da ne gre za samomor. Dejstvo pa je, da je brez nadaljnjega dovolila pokop in da ni natančneje raziskovala vzrokov te čudne smrti.

Notranjski odred
in Tomšičeva brigada

Piše: FRANCI STRLE

V 3. bataljon so z Notranjskega odreda prišli še naslednji tovariši in tovarišice: v prvo četo Lojze Kovačič-Efendj in njegov brat s partizanskim imenom Jure, oba do-ma z Milave, Ivan Mazi-Vencelj, doma iz Borovnice, ter Francka Vesel iz Travnika v Loškem potoku; v drugo četo mitralje-zec Anton Dragar-Ciril in njegov mlajši brat ter pomočnik mitraljezca Ivan Dra-gar-Gašper s Pokojišča pa še Franc Ož-bolt in Vinko Mihelčič iz Babnega Polja; za namestnico komandirja 3. čete je bila imenovana Anica Mohar-Smiljka, Potoča-nova iz Markovca, po vojni poročena Hri-bar. Za bataljonskega intendanta je bil imenovan naš dotedanji odredni intendant Anton Zagar-Tone iz Babnega polja, dote-danji intendant 3. bataljona Imre pa je bil postavljen za vodnika voda v 3. četo. Ome-niti moram še Matevža Haceta, ki je postal namestnik komisarja Tomšičeve bri-gade. Malo za njim, 13. maja 1943, je pri-šel iz Šercerjeve še Stane Dobavičnik-Krt in prevzel položaj političnega komisarja Tomšičeve brigade.

Kdaj je prišel v Tomšičevo brigado Jo-že Ravnihar-Gregor, nekdanji komandant Notranjskega odreda, mi ni znano. Vseka-kor sta on in prva četa Notranjskega od-reda prišli v brigadni sestav v tistih nekaj dneh, zakaj že 17. maja 1943 je bil v Če-snicah pri Trebelnem ustanovljen 4. bata-ljon Tomšičeve brigade, tokrat nepreklicno, obstojal pa je do napada na Kočevje v de-cembru 1943. Kot je bilo objavljeno, je komandant 4. bataljona postal dotedanji komandant Notranjskega odreda Jože Ra-vnihar-Gregor, namestnik komisarja pa Sta-ne Petelin-Vojko. Da bi bataljonsko povelj-stvo nekako poživilo, mu je štab brigade do-delil za namestnika živahnega Mirka, do-tedanjšega namestnika komandanta v našem 3. bataljonu. Pa Mirko je podlegel ranam, zadobljenim 20. junija v borbi na Catežu. Sam Gregor se kot komandant bataljona udarne brigade ni najbolje znašel. Ob reor-ganizacije v juliju 1943 je odšel v Glavni štab NOV in POS, kjer je prevzel primernejšo dolžnost. Za njim je poveljstvo nad bata-ljonom prevzel Jože Jerman. Pod njim je bataljon dosegel kar lepe uspehe, prave sreče pa ni imel. Kasneje je bil na Štajer-skem jeseni 1944 znova ustanovljen 4. bata-ljon, takrat pa je Tomšičeva imela tudi 5. ali Jurišnji bataljon. Vendar sta ta dva bataljona z novim letom 1945 tudi prene-hala obstojati.

Sklep

Spoznali smo, da je prvi slovenski pro-letarski udarni bataljon Toneta Tomšiča nastal na Notranjskem in da ima svoj izvor od Leteče patrolje do Prve proletar-ske čete, ki sta nastali v okviru prvega Notranjskega odreda. Ob ustanovitvi 1. (slo-venske) proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča so vrste njenega drugega pa tudi tretjega bataljona znova spopolnili proletarci prostovoljci iz Notranjskega. Končno sta prišla v njen sestav spomladi 1943 kar dva bivša bataljona Notranjskega odreda (nekda-nji 2. bataljon Notranjskega odreda, nato imenovan 3. bataljon Dolomitskega, 3 čete (tretjega) Notranjskega odreda pa so tudi imele jakost bataljona). Tomšičeva brigada je tako pridobila veliko avtomatičnega orožja. Velik del vodilnih kadrov je bilo z Notranj-skega.

Tudi kasneje, predvsem pa po kapitu-laciji Italije, se je Tomšičeva brigada do-polnjevala z novimi borci — Notranjci od Zapotoka na severu do Loške doline in Br-kinov pa do Ribnice na vzhodu. Za Not-ranjsko je vezanih nekaj blestečih zmag iz tega časa: uničenje Skalarjevega bataljona na Velikem Osolniku in razbitje Zapotoške belogardistične skupine, uničenje domo-branskih postojank v Grahovem in Velikih Laščah novembra 1943. Tudi svoj največji poraz je brigada doživela na Notranjskem. (Bilo je to v Cerknici 19. septembra 1943, ko je njen 3. bataljon utrpel hude izgube. Skratka, Tomšičevo krigado vežejo na No-tranjsko prvinsko močne korenine, njen nastanek in razvoj pa sta še posebej na-slonjena na prve tri Notranjske odrede. Zadnji (četrti) Notranjski odred je prev-zel le njeno nekdanje operacijsko področ-je ali točneje operacijsko področje treh notranjskih brigad: Tomšičeve, Šercerjeve in Loške (Bračičeve), ko so le-te krenile na svoj legendarni pohod v okviru Štirinaj-ste divizije na Štajersko ter tako prenesle notranjsko in dolensko bojno izkustvo na nove množice borcev izven svojih izvornih meja.

Velik je bil prispevek notranjskih parti-zanov za svobodo. Kostj notranjskih bor-cev so razsute po vseh koncih Slovenije, od Benečije do Kozjanskega in Koroškega. Njihov delež in bojevanje je nadvse po-membno zlasti pri snovanju elitnih parti-zanskih odredov za dviganje upora v pre-

delih, kjer je razvoj osvobodilnega giba-nja vojaško in politično zaostajal. Tak e-litni odred pa je še zlasti bila 1. slovenska proletarska udarna brigada »Toneta Tomšiča«.

KONEC

Franci Strle, avtor podlistka, kakršen je odšel k partizanom v Notranjski odred.

OPOMBA

Najprej o virih. Pri pisanju sem uporabljal: Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI., knjige 2., 3., 4., in 5., dr. Metoda Mikuža, Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, Spomine Stanka Semiča-Dakija, Od letete patrolje do Tomšičeve brigade, objavljene v Ljudski pravici 12., 13., 15., 16., 17. in 18. julija 1950, prepis dnevnika dr. Milana Dolence iz mape »Zgodovina 3. bataljona Tomšičeve« in dnevnik Nika Siliha, fascikel 336/1, ter dnevnik bataljona Miloša Zidanška, ki jih hrani Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, sestavek Janeza Kranjca, Rakovška četa, Borec 1945, str. 83, zastislal pa sem naslednje tovariše: Ivana Jakiča-Jerina, Nika Siliha, Jožeta Lepina-Risa, Miho Butara-Aleksa, Franca Mekino-Boruta, Rada Pehačka, Janeza Jap-lja, Franca Strleto-Nina, Poldeta Mačka st., Rafaela Martičiča, Cirila Debeljaka, Ivana Lamovška-Ru-na, Alojza Založnika-Nikola, Edvarda Podlogarja in Tineta Mlakarja, Blažkovega iz Babnega polja. Milan Guček mi je dal na vpogled rokopis o nastan-ku Šercerjeve brigade. Vsem naštetim tovarišem se pristočno zahvaljujem za sodelovanje!

Posebej bi povedal, da so podatki o italijanskih izgubah pri Storni v Jelenovem žlebu iz zapisikov dr. Milana Dolence, v sovražnikovih virih jih nisem mogel najti.

Izjave in mnenja posameznih tovarišev se zlasti o ustanovitvi Tomšičeve brigade precej križajo. Do-bil sem tudi nekatere pripombe na ta del teksta. Tako meni Niko Silah, da Ivan Kavčič-Nande ni nikoli prevzel položaj političnega komisarja v Tomšičevi brigadi. Njegovo mnenje pa je zmotno. Ver-jetno se je Nande priključil 2. bataljonu Tomšiče-ve v času, ko sta bataljona operirala ločeno. Priče vedo povedati, da je 31. julija 1942 že odšel z 2. bataljonom na Gorjance. O tem, da je bil politični komisar Tomšičeve in da je bil kot tak ranjen, sta v dukomentih dve pričevanja. Prvo je Poročilo štaba 1. proletarske udarne brigade »Toneta Tomšiča« o ugotovitvah oglednih patrolj po italijanski ofenzivi na Notranjskem, nastalo okoli 8. avgusta 1942, ki ga je podpisal Nande Kovač (Ivan Kavčič), Zbornik dokumentov..., del VI., knjiga 3., str. 274 in 275, ter Poročilo poveljstvu Krškega odreda z dne 18. avgusta 1942 o stanju odreda in spopadih z belogardističnim Štajerskim bataljonom (prav tam, str. 330 in 331). Iz tega poročila je razvidno, da sta bila v začasni bolnici (v samostanu Pletanje) med 10 težkimi ranjenci tudi Daki in Nande iz U Brigade. Iz poročila inštruktorja glavnega po-veljstva Marijana Dermaste z dne 15. avgusta 1942 (prav tam, str. 326 in 327) je razvidno, da je bil Daki ranjen 10. avgusta 1942 pri napadu na postojanko Ratež. Kdaj natančno je bil ranjen Nande v pisanih virih ni sledu. Če je bil ranjen istočasno z Dakijem, potem je svojo dolžnost političnega ko-misarja Tomšičeve brigade opravljal le dobrih 10 dni.

Ivan Jakič-Jerin mi je povedal, da so v bližini Smarjete v drugi polovici avgusta 1942 zakopali brigadni arhiv, ki so ga spravili v dobro oprane in osušene poljske kotle bive vojske in ga herme-tično zaprli. Ta arhiv je Jerin že iskal, pa ga ni mogel najti. Tovariš Niko Silih, ki se tega tudi spominja, predlaga, da bi izvedli s pomočjo vojske in detektorjev novo akcijo za odkritje tega arhiva, kar naj bi organiziral sedanji odbor Tomšičeve brigade. Ta arhiv bi pojasnil mnoge stvari o na-stanku brigade, seveda pa bi smeli kotle odpreti šele v brezračnem prostoru.

Stalno mesto zaposlitve

OSKRBNIKA - HIŠNIKA

v domu Počitniške skupnosti ZZZ NOV Ljubljana-Banjole pri Puli dobi zdrav, pošten, nealkoholik, lah-ko tudi upokojenec, ki ima nekaj prakse in veselje za razna hišna opravila.

Ponudbe pošljite upravi Počitniške skupnosti ZZZ NOV Ljubljana — Banjole pri Puli.

velika sezonska
razprodaja poletne
KONFEKCIJE
in OBUTVE

pri
nama Ljubljana

od 2. do 16. avgusta

V POSLOVALNICAH:

- VELEBLAGOVNICA PRI POŠTI, Ljubljana
- KONFEKCIJA ELITA, Ljubljana
- BLAGOVNICA, Kočevje
- BLAGOVNICA, Škofja Loka

20 - 50% ZNIŽANJE
PRODAJNIH CEN

- ženske obleke, kostimi, kompleti, halje, hlačni kostimi,
- otroške obleke, kompleti, igralne hlače in podobna oblačila, vse za starost od 1. do 16. leta
- moška, ženska in otroška letna obutev

kupite sedaj - kupite dobro - kupite poceni

Dispanzer za borce trka na našo vest

KAJ SO ODKRILI V MARIBORU — ŠTEVILKE O UMRILIH BORCIH SO GROZNE — MNENJE IZ SLOVENSKE BISTRICE — DISPANZERJE ZA BORCE BI MORALI ORGANIZIRATI PO VSEJ JUGOSLAVIJI

Ulica talcev v Mariboru. Kraj, kjer se je leta 1941 in pozneje dogajalo najstrašnejše, kar je moglo doleteti naš mali na rod. Tu so se nacistični krvniki štiri leta znašali nad tistimi, ki niso hoteli sprejeti njihovega novega reda, ki se niso mogli braniti, ki so bili kakor klavna živina prepuščeni nemškemu mesarju. Kraj, eden od mnogih na Slovenskem, kjer ti zastane korak, kjer otopi misel in v bolesti zatrepeče srce.

Tu, v tej ulici naše žalosti in našega ponosa, deluje danes ustanova, ki ni samo nasprotje tistemu strašnem, umazanemu in barbarskemu, ki ni samo simbol humanizma. Je več kot to. Je najplemenitejša, kar si je izmislil človek. Skrb za človeka je, pomoč, tista konkretna in resnična pomoč ljudem, ki jim je vojna vzela zdravje, najdražje, kar so imeli in žrtvovali. Tu deluje dispanzer za borce, prvi in edini v Jugoslaviji.

Prvi in edini v Jugoslaviji

»Zapišite, da nikjer v Jugoslaviji tako ne skrbijo za borce kot tu v Mariboru!« mi je velel Drago Sadžak, prvoborec iz Bosne, ki se je udomačil v mestu ob Dravi.

Dispanzer za borce deluje v okviru zdravstvenega doma Maribor, Ulica talcev 9. Ustanovljen je bil aprila 1968. Največ zaslug za njegov nastanek imata dr. Adolf Drolc, uprnik zdravstvenega doma, in narodni heroj Janez Hribar, slavni partizanski komandant, ki vodi mariborsko organizacijo Zveze združenj borcev NOV. Dispanzer za borce ordinira v Mariboru na tem naslovu, vsako popoldne, razen sobote in nedelje od 13. do 19. ure, razen tega pa še v Slovenski Bistrici vsako prvo in tretjo sredo, v Ormožu vsak prvi in drugi torek in v Lenartu v Slovenskih goricah vsak tretji četrtek v mesecu, od 7. do 12. ure. Za zdaj delata v njem le dva prizadevna človeka, zdravnik dr. Peter Mravljak s partizanskim imenom Dimitrij in socialna delavka Tanja Fišer.

Dispanzer je specializirana zdravstvena ustanova, ki se sistematično ukvarja z zdravljenjem posameznih obolenj skupin. Bivši borci trpijo za obolenji, ki niso tako značilna za druge občane. Tak svojski dispanzerski pristop in sistematično skrb za njihovo zdravje pa narekujejo tudi psihološki razlogi in drugi razlogi splošnega družbenega pomena.

Dobre tri leta deluje dispanzer. To je doba, dovolj dolga, da lahko ocenimo, kaj ta ustanova pomeni in kakšne koristi prinaša. Nekateri se zmrdujejo, češ da delo dispanzerja preveč stane. Sploh gre nekaterim denar za zdravstvo, težko iz rok, kakor tudi za šolstvo in za razvijanje množičnih športov, ker pač te dejavnosti ne dajejo vidnih gmočnih koristi, a so vendarle osnova za doseganje visoke produktivnosti. Prav zaradi teh in takih kratkovidnežev je še toliko bolj potrebno, da zadevo raziščemo in postržemo s podatki. S podatki in dejstvi, zakaj tudi številke ne pokažejo vsega.

Številke pokažejo, da je delo dispanzerja za borce ceneno

V slabih treh letih, od aprila 1968 do konca leta 1970, je bilo sistematično pregledanih: v Mariboru od 8.200 članov Zveze združenj borcev 4057 ali 49,5 odstotka, v Slovenski Bistrici od 1296 članov 515 ali 35,4 odstotka, v Ormožu od 517 članov 457 ali 88,3 odstotka, ter v občini Lenart od 238 članov 187 ali 78,6 odstotka. Skupaj je

bilo sistematično pregledanih od 10.251 članov Zveze združenj borcev 5216 ali 51,07 odstotka. Tu seveda niso všteti tisti borci, ki so prišli na pregled v dispanzer za borce iz drugih krajev Slovenije, pa celo iz Beograda. Teh je bilo še 1498.

»V dispanzerju nobenemu borcu ne odklonimo pregleda, pa naj pride od kjer koli,« pravi dr. Peter Mravljak. »V naš dispanzer prihajajo zlasti borci iz sosednjih občin, ki niso zajete v našo zdravstveno organizacijo. Tudi to je dokaz, da bi bilo treba dispanzersko zdravljenje za borce organizirati povsod...«

Se nekaj števil. Poleg sistematičnih pregledov je bilo v okviru preventivnih posegov za zdravje nekdanjih borcev še 11.006 storitev, kot so: posvet s socialnim delavcem ali medicinsko sestro, izdaje potrdil, predlogi za zdravniško komisijo, intervencije in socialne anamneze v obliki prošnje za priznavalnino in podobno. Nadalje je bilo še 12.909 ponovnih pregledov oziroma kurativnih zdravniških posegov ter 5584 storitev socialne delavke oziroma medicinske sestre. Če odštejemo zdravniške specialiste, sta to delo opravila samo dva strokovna delavca, to pa pomeni, da je delo dispanzerja ceneno, da ne presega cen storitvam drugih podobnih zdravstvenih ustanov. Razen tega je neprecenljivega pomena, da imamo prvič zbrane podatke za tolikšno število sistematično pregledanih borcev.

Bolezni borcev so drugačne od bolezni ostalih občanov

»Obolenostna slika bivših borcev,« je dejal dr. Peter Mravljak, »je popolnoma drugačna kot pri drugih občanah. Na prvem mestu so zlasti obolenja gibal, potem obolenja srca in ožilja ter živčna razrvanost, medtem ko so obolenja prebavil in dihal, ki so sicer pri drugih občanah na prvem mestu, zastopana v zelo majhnih odstotkih.«

Poglejmo te številke, ki nam bodo dale misliti!

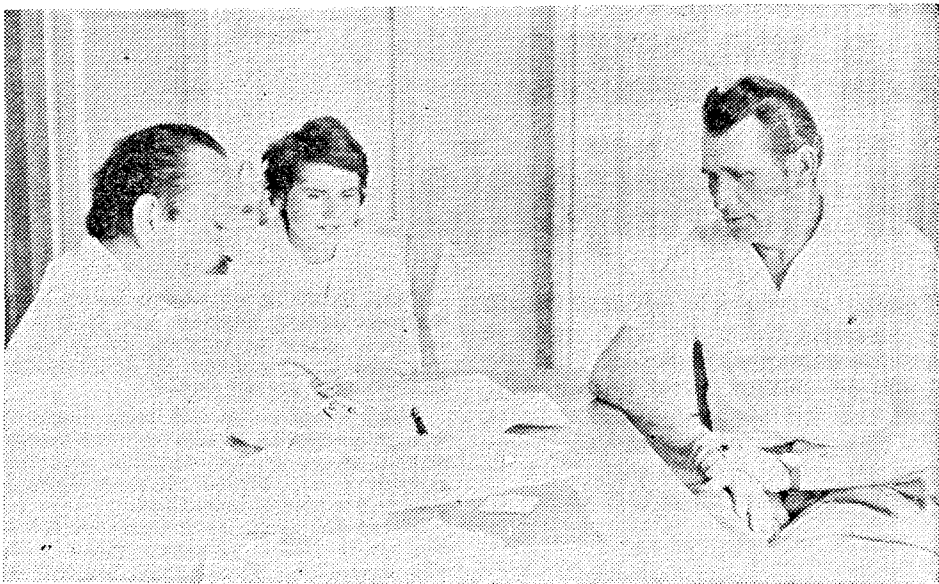
Od 5216 sistematično pregledanih borcev jih trpi 27,82 odstotka zaradi obolenj gibalnega aparata (revma), 20,7 odstotka zaradi bolezni srca in ožilja, 17,65 odstotkov zaradi živčne razrvanosti (v Mariboru se odstotek živčne razrvanosti povzpne na 28,2 odstotka), za obolenji prebavil trpi 10,15 odstotka, na dilalnih pa boluje 5,65 odstotka bivših borcev. Zanimivo bo še, da je 3,62 odstotka pregledanih podvrženo alkoholu, in končno, kar je nadvse porazno, zdravih je le 1,92 odstotka ali manj kot dva odstotka pregledanih. Zdaj, ko vemo za ta podatke, se ne čudimo, da se tako razrašča naša rubrika »Imeli smo ljudi«, ki pa je še zmeraj samo medel odsev umiranja bivših borcev! Maks Burgar mi je povedal, da je iz občine Ljubljana Moste-Polje, samo v zadnjem letu umrlo 260 bivših borcev. To so pošastne številke.

»Res je sicer, da pripadamo borci tisti starostni kategoriji občanov,« mi je rekel nekdo, »ki prihaja na vrsto za odhod s sveta, toda glede na poprečne starosti umrlih borcev še zmeraj dvajset let prezgodaj...«

»Najmanj za 10 let bi jim v poprečju lahko podaljšali življenje, če bi bila zdravstvena služba ustrezno organizirana in če bi bila skrb za zdravje bivših borcev zares sistematična,« meni dr. Peter Mravljak.

Prednosti in odlike dispanzerja

»V čem so odlike vašega dispanzerskega dela?«

Drago Sadžak, prvoborec iz Bosne, je prišel k ponovnemu pregledu in mi velel, naj napišem, da je to primer skrbi za borce, ki ga ni najti nikjer v Sloveniji in Jugoslaviji. Na sliki so od leve proti desni: zdravnik dr. Peter Mravljak, socialna delavka Tanja Fišer in Drago Sadžak.

»Na prvem mestu je sistematičnost. Nadalje je treba poudariti, da borcem posvečamo zelo veliko časa. Gre za oblikovanje neke topline med zdravnikom in pacientom, da se pacient med pogovorom z zdravnikom popolnoma sprosti, da ima vanj zaupanje, da pride kot partizan k partizanu...«

»To se pravi, da z njimi psihološko delate, da jim nekako dvigate moralo, kot smo temu rekli pri partizanih?«

»Tako je: gre za razumevanje. Borec je prišel k borcu in se z njim lahko odkrito pomeni. Gre tudi za socialno delo. V anamnezi moramo zajeti množico podatkov: njegovo življenje pred vojno, kolikokrat in kako je bil ranjen, kaj je pretrpel v taboriščih in v pregnanstvu. To mu je zapustilo obilo psihičnih težav, ki pa jih je lažje lajšati s primerno psihoterapijo kot z zdravili...«

Vsak obiskovalec dispanzerja dobi svoj karton, kjer so nadrobni podatki, zdravstvena in socialna anamneza, izvidi s predlogi za zdravljenje in tako dalje.

»Prednost našega dispanzerja je, da človeka zdravimo, da stalno spremljamo njegovo zdravljenje. Odhod na kopališko oziroma klimatsko zdravljenje je samo nadaljevanje zdravljenja v dispanzerju. Izbiramo vedno tisto obliko zdravljenja, ki najbolj ustreza. Ker je vsak bolnik pri nas sistematično pregledan, točno vemo, kaj mu bo koristilo, kaj pa mu lahko celo škoduje. Včasih je potrebno zdravljenje v bolnišnici, včasih le nezaten ambulantni poseg. Važen je pravi poseg ob pravem času in na pravem mestu. Pravočasna ugotovitev povečanega krvnega pritiska lahko na primer reši pacienta mnogih težav. Tak način zdravljenja je tudi najracionalnejši, saj ni vseeno, za kaj porabimo denar, ki ga vedno primanjkuje...«

Uspehi tudi pri zdravljenju alkoholikov

»Kaj bi lahko povedali o alkoholizmu?« Število alkoholikov je verjetno nekaj višje, kot izkazuje naša statistika. Pri prvem pregledu se ga skoraj ne da ugotoviti. Tudi sicer je postavitev diagnoze alkoholizma etični in medicinski problem. Pogosto izverno za alkoholizem šele iz socialne anamneze...«

»Ali menite, da je med borci več alkoholikov kot med drugimi občani, seveda, če upoštevamo to starostno strukturo?«

»To je težko reči. Menim, da ne gre za tak izrazit skok, pač pa za nekoliko večji odstotek. Razloge poznamo: težka prilagodljivost, prehitra upokojenost oziroma upokojevanje (zlasti oficirjev) v njihovi najbolj vitalni dobi. Saj je jasno, da se armada mora pomlajevati, toda tem ljudem je treba dati neko spodobno delo...«

»Ne pa da si ga sami iščejo, da se ukvarjajo z raznašanjem časopisov in podobno,« se vmeša Tanja.

»Ljudi v polni življenjski dobi je treba zaposliti. Psihično, fizično in gmočno, tudi gmočno. Morda bi tudi sam začel piti, če bi me že zdaj upokojili...«

»Pri tej kategoriji je tudi največ socialnih problemov. Združenja so proti temu, da bi taki dobivali priznavalnino, ker pravi, da bi jo zapili, možnosti, da bi pomoč dobili v naravi, v obliki hrane in obleke, pa za sedaj tudi ni. Tu smo nemočni. Bolnik je navadno tako daleč, da ga s prepričevanjem ne moreš pripraviti do zdravljenja, da pa bi ga primorali, o tem ni pozitivnih predpisov,« pove socialna delavka Tanja.

»Ste vendarle dosegli kakšne uspehe pri zdravljenju teh ljudi?«

»Smo. Lahko rečem, da se jih je pozdravilo nekaj čez dvajset. To je po mojem velik uspeh, ki ni, da bi ga podcenjevali...«

Zanimalo me je še socialno delo dispanzerja.

Socialne ugotovitve patronaže so objektivne

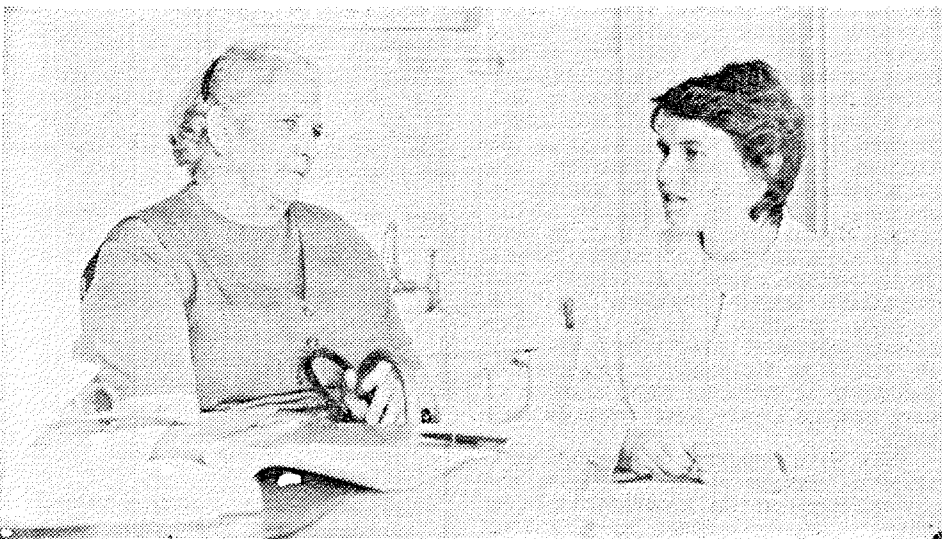
»Velikih socialnih problemov ni. Populacija borcev je socialno obdelana, saj imajo precej pravic, ki zagotavljajo socialno varnost. Pred tremi leti smo ugotavljali še mnoge kričeče socialne primere. Ti so rešeni, novih pa je malo,« de po premolku Tanja.

»Skoraj se postavlja vprašanje, če sem tu še potrebna. Naš zdravstveni dom je postavil patronažno službo, ki je polivalentna. To pomeni, da posamezni sektorji, kot je naš dispanzer, ne morejo organizirati lastne patronaže, da bi sami hodili na teren. Patronažna sestra obdela družine borcev v okviru splošnih meril. Pogosto odkrije, da so v družini tudi stranski socialni problemi, nepreskrbljeni otroci ali ostareli ljudje. Le redko se pokaže potreba, da takšno družino obišče tudi sama. Omeniti pa moram tudi drugo plat. Združenja so se zelo potrudila pri reševanju socialnih problemov. Včasih jim je že kar odveč da jih opozarjamo nanje. Zdi pa se mi potrebno poudariti, da gre pri patronaži za strokovno usposobljene ljudi, ki socialno stanje ugotavljajo po znanstveno določenih merilih in so njihove ugotovitve vsekakor zelo objektivne. Pri združenjih pa včasih naletimo na ozkost ali celo na mnenja, ki so zelo subjektivna. Zgodilo se je, da je bila nekomu zavrnjena priznavalnina, čeprav je bil takšne pomoči zelo potreben. Zmagalo je mnenje združenja, da socialno ni ogrožen. Mislim, da bi morali mnenje patronažne službe in naše socialno delo bolj upoštevati...«

Maks Peklar, predsednik združenja v Slovenski Bistrici, je socialno delo Dispanzerja za borce zelo pohvalil, češ da njihovi organizaciji veliko pomaga. Njegove izjave so sploh zelo zanimive, zato jih bomo navedli v celoti.

Kaj nam je povedal Maks Peklar

»Moram reči,« je dejal Maks Peklar, »da zelo pozitivno ocenjujem delo tega borčevskega dispanzerja. Tudi je pohvale vredna pobuda mariborske organizacije zveze borcev, da se je tega vprašanja lotila. Dokler ni bil organiziran ta borčevski zdravstveni dispanzer, smo namreč ugotavljali, da so naši ljudje zelo poredko prihajali do zdravstvenega varstva. Naši ljudje so potrebovali človeka — zdravnika, ki bi jih razumel. Namreč naši ljudje so več ali manj že hudo zdravstveno prizadeti, tudi živčno, in potem tisto čakanje in neprimeren odnos zdravnika... pa je naš človek rajši pustil vse tiste preglede ter zdravljenje in odšel. Zdaj se je to popolnoma spremenilo. Če lahko povem za naše področje občine Slovenska Bistrica: imamo 1300 članov. Predvsem smo uredili sistematične preglede za aktivne borce in pa najbolj zdravstveno prizadete. Gre za borce, aktiviste in kar že je teh, zakaj aktivni borci so bili tudi najbolj izpostavljeni vsem tem naporom in vremenskim nepravilnostim, tudi večino bolezni so dobili v času narodno-osvobodilnega boja. Rezultati tega so bili

Mlada, spodobna in prizadevna socialna delavka Tanja Fišer (desno) v pogovoru z Angelo Lutman, borko iz leta 1942.

Nagrajeni prispevek

„VRNILA SEM SE SAMA,
S CULICO V ROKI!“

Ulica, kjer stanujem, se imenuje Izseljeniška. Poimenovani so jo v spomin na tiste žalostne dni, ko so Nemci izseljevali zavedne Slovence. Zato sem pred kratkim tudi obiskala tovarišico Pepino Primc-Vrhovnikovo — edino še živo pričjo iz naše ulice, ki je bila noseča skupaj s starši, bratom in sestro. »Vrnila se je samo ona!« so mi povedali ljudje.

Poprosila sem jo, da mi pove kaj več iz vojnih dni. Vedela sem, da je med narodnoosvobodilnim bojem izgubila mater in očeta, dva brata in sestro, a sem bila prepričana, da so rane po tridesetih letih zaceljene. Pa ni tako! »Naj ti raje moj mož pove,« je dejala in odšla v kuhinjo. »Nerada govori o tistih dneh,« mi je dejal tovariš Primc. »Hudo je bilo in preveč svojih je izgubila — najhuje je na dan mrtvih, ko ne more položiti cvetja na njihov grob!« je še dodal.

Ko se je tovarišica Vrhovnikova vrnila v sobo, je začela mirno pripovedovati:

»Zgodilo se je 17. junija 1941 v Slovenski Bistrici. Nasproti vojašnice smo imeli gostilno. Bili smo že odrasli otroci: brat, sestra in jaz, en brat pa je bil v službi na Sušaku. Pomagali smo doma v gostilni. Zvečer so nemški vojaki v naši gostilni še pili in nič ni kazalo, da se pripravlja kaj hudega.«

»Niste vedeli, da izseljujejo?«

»Smo, saj so jih že nekaj izselili, in tudi za dogodek v Mariboru smo že slišali. Toda ljudje so govorili, da izseljujejo predvsem Primorce, Žide, komuniste, duhovnike, učitelje in uradnike. Mi smo bili samo skromni gostilničarji in — resnici na ljubo povedano — pridni in ubogljivi. Oče je kot star avstrijski vojak celo verjel, da je Hitlerjeva pest — dokler seveda ni udarila tudi njega in njegove družine — pač nujna za boljši družbeni red.«

»Kako je bilo tistega dne?«

»Zvečer smo šli spat, kot navadno, okoli polnoči. Komaj sem dobro zaspala, naju je s sestro zbudila mama. Bilo je okrog druge ure zjutraj in bila je vsa objokana. Mukoma je povedala, da je v gostilni nemški oficir in da se moramo pripraviti na izselitev.«

»Vas je to močno prizadelo?«

»Od presenečenja nismo vedeli, kaj početi. Oče je samo pil in si z njim nismo mogli nič pomagati. Mati in sestra sta samo jokali, jaz pa od ogorčenosti, jeze, sovraštva ter razočaranja nisem mogla niti jokati. Zakaj ravno nas? sem se v sebi vpraševala. Poznali smo samo delo, za branje časopisov ni bilo časa in v politiko se nismo vtikali. Jaz sem takrat komaj slutila, kaj pomeni beseda 'komunist', in

za partizane nisem vedela, čeprav se je takrat moj brat že bojeval v vrstah narodnoosvobodilne vojske.«

»Koliko časa so vam dali na voljo za izselitev?«

»Rečeno je bilo pol ure. Toda oficir, ki je prišel po nas, nas ni preganjal. Štirinajst dni sem v službi,« je dejal. »Če bom še štirinajst dni, bom znorel!« No, najbrž je v tem času postal enak drugim.«

»In potem?«

»Povedala sem že, da se je oče strašno napil, jaz pa sem brez volje pripravljala popotno. Dnevni iztržek sem dala mami, sestri in sebi v denarnico. Marke nam je sosedka včila v podlogo, tako da jih Nemci pri preiskavi niso našli. V veliki kovček sem zmetala zimsko oblečeno in nekaj perila. Vsak je smel odnesti s seboj trideset kilogramov prtljage. Spominjam se, da sem vrgla v kovček veliko šunko. Tako smo se motovili po hiši do šeste ure zjutraj. Potem smo se odpravili peš do stare šole, ki stoji na današnji Partizanski cesti. Spetoma sem srečala svojo dobro znanko. Ni se me upala ne pogledati ne pozdraviti... 'To se ne bo dobro končalo!' je dejal eden izmed vojakov. Pred šolo je stal tovarnjak, na katrem je bilo že polno ljudi iz Laporja, Črešnjave in drugih okoliških krajev. Potem so nas odpeljali v mariborsko vojašnico. Tam so nas pregledali in nam pobrali ves denar razen skritega. Tudi šunko so odkrili in ni pretekla niti ura, ko je bila že razrezana in so se z njo mastili Nemci v sosednji sobi. Vojašnica je bila že polna pregnancev in še vedno novi so prihajali. Dali so nam neko smrdljivo juho, ki se je nisem niti dotaknila. Čez dva dni smo se z vlakom odpeljali proti Zagrebu.«

»Kateri dogodek se vam je na tem potovanju najbolj vtisnil v spomin?«

»Najhuje je bilo poslušati jok nekega dojenčka. Jokal je ves čas vožnje, od Maribora do Slavonske Požege, kjer so nas od Nemcev prevzeli ustaši. Vse te dni se nisem pritaknila hrane. Dobro se spominjam tudi Freljehove mame, kako čudovito se je znašla, in ni obupovala kot mi. Imela je s seboj trinožnik, ponvico z dolgim ročajem in kavo. Hitro je zakurila ogenj in skuhalo kavo za svojo družino. Tudi nam jo je ponudila. Kako me je poživila tista kava in kako sem občudovala življenjski optimizem te slovenske žene, ki je v najtežjih trenutkih hrabro in z nasmehom bodrila vse okoli sebe!«

»Kam so vas odpeljali iz Slavonske Požege?«

»Po treh dneh bivanja na prostem so nas ustaši strpali v živinjske vagone in odpeljali smo se. Ustavili smo se v Bosanskem No-

vem, od tu so nas kmetje odpeljali na svoje domove. Mene so odpeljali v vas Javorenj, druge domače pa v Ustico pri Jasenovcu. Stanovala sem pri kmetu, ki je živel sam z ženo. Hiša je bila velika, znotraj skromna, a čista. Nedolgo po prihodu sem odšla za kuharico v Dvor na Uni in čez leto in pol v Petrinje.«

»Kakšna je bila usoda drugih?«

»Mati te nasilne izselitve ni prenesla. To je bil zanjo prehud udarec. Mesec dni po prihodu v Ustico je zbolela, odpeljali so jo v zagrebško bolnišnico, kjer je umrla. Nikoli nisem mogla izvedeti, kje so jo pokopali. Pripovedovali so, da je oče od takrat naprej samo še pil in izgovarjal nepremišljene besede. Prišli so ustaši in vse njega, brata in sestro — odpeljali v Jasenovac, kjer so jih pobili. Tudi o njih nisem mogla izvedeti, kako so končali in kje je njihovo poslednje počivališče.«

»Ste imeli še enega brata?«

»K partizanom je šel takoj v začetku leta 1941. Po vojni sem

izvedela, da je padel nekje v Gorškem kotarju.«

»Kdaj ste se vrnili?«

»Bilo je 19. julija 1945... Vrnila sem se sama, s culico v roki, ki je bila prevezana z vrvice bivše nemške zastave. Kaj bi lahko prinesla s seboj? Vse, kar smo vzeli od doma, so nam pobrali ustaši. Kar sem imela na sebi, se je začelo trgati. Sicer sem na mesec zaslužila kar nekaj tamkajšnjega denarja (kun), a si z njim nisem mogla dosti pomagati. Ko sem se vrnila domov, sem prinesla s seboj 125.000 kun in zanje dobila samo 1.000 dinarjev.«

Tako je pripovedovala nekdanja pregnanka iz Slovenske Bistrice Pepina Primc-Vrhovnikova. Danes ima lepo hišo in veliko rož okoli nje; ni pa grobov njenih najdražjih, kamor bi lahko nesla cvetlice s svojega vrta...

VESNA VREŠ

OBISKALA SEM
VIDA VREMCA

V Koprju sem nedolgo tega obiskala Vida Vremca in mu zastavila nekaj vprašanj. Prijazno mi je odgovarjal, jaz pa sem beležila njegove besede ter opazovala dobrodušni obraz bivšega borca, na katerem je čas zarezal precej gub.

Vid Vremec je že mlad občutil ponižanje in trpljenje primorskega ljudstva, zato je kmalu postal vnet borec proti fašizmu. Njegovo delovanje ni ostalo skrito, zaprli so ga in obsodili na petnajst let ječe. Sodni proces je bil pred posebnim sodiščem v Trstu od 2. do 14. cembra 1941. To je bil znan proces, saj so na njem obsodili na smrt Pinka Tomažiča, Simona Kosa, Vika Bobka, Ivana Vadrnala in Ivana Ivančiča, druge pa na devetsto-trinajdeset let skupnih zapornih kazni. Vremec je bil zaprt v Rimu, Fasanu in Trstu. Med narodnoosvobodilnim bojem je bil partizan. Bojeval se je na Krasu, v Vipavski dolini, Trnovskem gozdu in okolici Trsta.

Tovariš Vremec, ki živi v Koprju že od leta 1951, mi je povedal tole: »V oktobru 1943 je divjala uničevalna ofenziva po vsej Slovenski Istri. Partizani so se morali umakniti iz Kopra še pred tem so 27. septembra 1943 osvobodili okrog dvesto političnih zapornikov iz koprskih zaporov. Splošna vstaja istrskega ljudstva se je nadaljevala po vsej Slovenski Istri. Bilo je mnogo žrtev in trpljenja. V občini

Koper je padlo več kot osemsto borcev in žrtev fašističnega nasilja. Zato ima skoraj vsaka istrska vas svoj spomenik ali spominsko obeležje. Daleč naokrog je znan spomenik v Marežgah, na katerem je vklesanih štiriindevetdeset imen padlih borcev in prvih protifašističnih borcev v Istri — udeležencev marežanskega upora.«

Po kratkem oddihu je tovariš Vremec nadaljeval:

»Za partizane 9. korpusa je bilo najhuje spomladi leta 1945 v Trnovskem gozdu. Divjala je strahotna ofenziva, v kateri se je bojevalo več kot dvajset tisoč Nemcev, četnikov, domobrancev in drugih izdajalcev. Takrat sem bil v Kosovelovih brigadah. Več dni nismo imeli hrane, zapadlo je čez meter snega. Ognja nismo smeli zakuriti, da bi nas ne opazil sovražnik. Ni se še bilo zmračilo, ko smo v oddaljenosti okrog tristo metrov ugledali nemško kolono, blizajočo se našemu taborišču. Z vsake vzpetine so Nemci streljali z dumdumkami, ki povzročajo hude poškodbe. Pa smo se le prebili iz obroča in nadaljevali pot proti Trnovskemu gozdu!« je končal svoje pripovedovanje borec Vid Vremec.

Zahvalila sem se prijaznemu sogovorniku in odhitela domov. Pri srcu mi je bilo toplo in čutila sem se počaščeno, da sem se lahko pogovarjala s človekom, ki se je boril za svobodo.

MIRJANA MARKEŽIČ

KRAMLJANJE

Draga urednica!

Od mojega zadnjega pisma je minilo kar precej časa, mesec in še nekaj dni. Srček pa vam ima toliko povedati, da sem zopet vzela pero v roke in napisala nekaj vrstic Rada vas imam in rada imam mladinsko stran »TV-15«. Kadarkoli jo vzamem v roke, se v meni prebudi želja po pisanju. Veste, najbolj mi ugajajo prispevki Alenke Trontelj. Mislil na to deklico mi ne gre in ne gre iz glave. Zelo je pogumna in dobra, njeno delo je pohvale vredno. Vem, da piše bolje od mene, in vesela sem, da tako pridno objavljate njene prispevke. Želim ji še veliko sreče, če je že jaz nimam. Moja pisma in moji prispevki se nabirajo, le malo pa jih objavite. Imate jih že za »celega regimenta«, in kdo ve, če jih sploh utegneta prebrati. Vem, da nisem edina, ki rada piše. Veliko jih je, samo morda ne vedo, kako in kdaj. Njim bi rada povedala, da to ni težko in da naj svoje misli kar pogumno vržejo na papir. Vi jih potem še malo zlikate in zapis je kar imeniten. Moja želja je, da bi dobivali čimveč pošte. Predlagam, da bi mladim odmerili v vašem časniku kaj več prostora. Zato: kdor hoče, naj piše v »TV-15«! Upam, da nimate nič proti. Za danes je dovolj in upam, da v pisemcu ne bo veliko napak. Nikar ne mislite, da sem užaljena, ker mi včasih ne odgovorite. Potrpežljivo čakam, ker vem, da bodo moji prispevki gotovo prišli na vrsto. Razumem vaše težave, veliko pošte prejemate in res ne veste, komu bi prej odgovorili. Želim vam še veliko zadovoljnih ur ob vašem delu, pa da bi se mojega pisma razveselili in da bi ne rekli: »Uh, je ta deklica nadležna in klepetava s tem svojim jezikom, ki teče neutrudno kot ura!«

Pozdrav!

Dragica Trnovšek,
Železnica 21,
p. Zalec

Draga Dragica!

Predlog je več kot imeniten in tudi o pravem času si ga poslala. Kmalu bo prišla jesen in z njo čas, ko bomo začeli razmišljati o novem oblačilu »TV-15«. Morda bodo tisti, ki »krojijo našo usodo«, v prihodnjem letu radodarnější. Zaslužili smo takšno darilce, samo povedati ti moram, da povečati obseg lista danes ni tako preprosta stvar. In še beseda o Alenki: precej starejša je od tebe, in če boš pridna, kdo ve, boš morda nekoč prav tako lepo pisala.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga Milena!

Počitnice so in izpolnila sem obljubo. Obiskala sem tovarišico Pepino Primc-Vrhovnikovo. Veliko mi je povedala, a vsega nisem mogla zapisati, saj bi bil prispevek predolg. Drugič bom pisala o njenem možu, ki je bil partizan! Sicer pa vas, draga tovarišica Milena, nisem pozabila. Toda med šolskim letom sem bila močno zaposlena. Izdelala sem z odličnim uspehom. Če bova z mamico kaj prišli v Ljubljano, vas bom obiskala in poklepetali bova kot pred dobrim letom dni.

Prejmite lepe pozdrave!

Vesna Vreš,
Izseljeniška 6,
p. Slov. Bistrica

Draga Vesna!

Pričakujem te, iskreno čestitam — in resnično hudo mi je, da tako malokdaj vzameš pero v roke.

Lepo pozdravljena!

MILENA

SREČANJE

Bilo je nekega ponedeljka. Zbrali smo se na Frati. Že prej sem vedel, da bodo prišli tudi vojaki. Iznenada je zaropotal vojaški avtomobil in se ustavil blizu koč. Stekel sem. Vojaki so bili že postavili orožje po tleh. Deseterji so jim razdelili naboje in dali zadnja navodila. Kmalu se je začela proslava, ki je trajala eno uro. Vojaki so nam še nekaj časa razkazovali orožje. Nato so počile prve puške in zadrdral je mitraljez. Ko so izstrelili vse naboje, smo začeli vsi streljati v prazno. Potem so začeli pospravljati orožje in se kmalu tudi poslovili. Bil sem že na zadnjem klancu Frate, ko me je dohitel vojaški avtomobil. Vojakom sem v pozdrav in v zahvalo za prijetno doživetje veselo pomahal ter se odpravil proti domu.

Milan Rižnar

DISPANZER ZA BORCE

(Nadaljevanje z 10. strani)

zelo pozitivni. Lahko rečem, da je bilo po naši evidenci pregledanih že okoli 700 borcev, kar je veliko za tako kratko obdobje. Drugič, kar je še bolj važno, ne samo, da so bili pregledani, marveč smo storili tudi ukrepe za njihovo zdravljenje. Težave mogoče nastajajo tamle, ker borci večinoma mislijo, da je njihova rešitev v klimatskem ali termalnem zdravljenju, dosti boleznij pa je takšnega značaja, da jih je treba zdraviti v bolnišnici, pa tudi doma pri ležečem zdravniku. Kar je pa najhujše, čeprav borčevski dispanzer ugotavlja potrebo in tudi postavi diagnozo za termalno ali klimatsko zdravljenje, mi jih ne moremo pošiljati, ker imamo omejena sredstva...»

»Poslušajte, kakšen pa je politični odmev?«

»Če boste imeli kdaj priliko vpraševati o tem naše ljudi, boste videli, da bo vsak del pozitivno oceno o delu tega borčevskega dispanzerja. Zelo redki so taki, ki bi rekli, da so nezadovoljni z delom dispanzerja. Moram reči, da je odnos zdravnikov dr. Mravljaka zelo tovariški, zelo iskren in pa human. To pa je za človeka na takem delovnem mestu zelo pomembno.«

»Po tem, kar sem slišal od vas in od drugih, bi se reklo, da ima ta dispanzer tudi zelo ugoden politični odmev?«

»Zelo ugoden, res zelo ugoden odmev, ker daje vtis sistematične skrbi za te ljudi.«

Dispanzersko varstvo borcev bi bilo treba razširiti po vseh občinah

»Zdaj je že več kot tri leta, kar deluje dispanzer. Se mi zdi, da bi bilo treba dati oceno dela tega dispanzerja, ker se mi zdi, da bi bilo prav, če se takšno delo in takšna skrb za borce razširi na vsa področja Slovenije, torej tudi izven vaših štirih občin. Kaj menite o tem?«

»Zaželeno bi bilo to. Verjetno imajo po drugih občinah še večje težave. Jaz vam povem tole: umrljivost našega članstva je tako visoka, da je zelo zaskrbljujoča. Recimo, mi beležimo letno 50 do 55 umrlih, in to število se iz leta v leto veča. In če bo tako strašna ta umrljivost, se moramo vprašati, kaj je temu vzrok. Brez dvoma je vzrok tudi starostna struktura, ampak žal, kakor je ugotovil dispanzer, je mnogo borcev umrlo za tako boleznijo, pri kateri, če bi se pravočasno ugotovila in zdravila, bi jim življenje lahko ohranili. Ta podatek je zelo zaskrbljujoč in treba bi bilo temu vprašanju posvetiti še mnogo več skrbi. Res je, da vsega tega sam borčevski dispanzer ne more rešiti, ker dela za vse te štiri občine samo en zdravnik in se kaže potreba, da bi bilo treba zaposliti še enega zdravnika, da bi bolj pogostoma prihajal v naše ambulante, da bi bil kos tej nalogi. Zdaj pa pogledajte, kako je dr. Mravljak obremenjen! On pride dopoldne, od 7. do 12. ure dela tu, od 13. pa spet naprej v Mariboru, kjer je sedež dispanzerja. Mi slimo, da bi bilo treba dati borčevskemu dispanzerju v Mariboru mnogo več podpore, kot pa jo mogoče ima. Mi smo se v tem smislu zavzeli na medobčinskem posvetovanju podravske občine v Lenartu...«

Vrnimo se v Maribor, da dr. Petru Mravljaku postavimo še eno vprašanje!

»Kaj menite strokovno kot zdravnik in kot človek, ki ste tej problematiki nekako najbolj prišli do dna: bi morala biti takšna dispanzerska služba organizirana po vsej Sloveniji?«

»Absolutno! Pa ne samo po Sloveniji, po vsej Jugoslaviji...«

S to mislijo lahko končamo. Stvarna je, niti na eno nasprotno mnenje nismo našli. Da se tu postavlja tudi vprašanje denarja, je jasno. A vendar je treba reči, da je takšna konkretna zdravstvena pomoč borcem bolj potrebna od denarja.

Čas je, da se zamislimo, številk o umrlih so grozotne. In ne samo, da se zamislimo, treba bo nekaj storiti brez odlašanja...

FRANCI STRLE

NAJEMNIKI, LEGIONARJI, PLAČANCI

(2)

Dne 30. aprila 1863 je pri Cameronu četa dvainšestdesetih legionarjev pod poveljstvom stotnika Danjouja — ki je imel le desno roko — padla v zasedo, ko je spremljala kolono vozil z živežem in strelivom. Legionarji so se še utegnili zateči na neko »haciendo«. Obkolilo jih je dva tisoč nasprotnikov in dolgih deset ur so se upirali srditim napadom Mehičanov na konjih. Legionarji so zavrnili vse predloge za predajo in ko jih je ostalo le še pet, so se z bajoneti na puškah pognali v zadnji juriš. Tako je 30. junij — obletnica bitke pri Cameronu — postal praznik Tujske legije. Na ta dan so v Sidi-bel-Abbesu zmerom razstavili protezo stotnika Danjouja kot relikvijo, in sicer na blazinici, položeni na francosko zastavo.

Sedem let po bitki pri Cameronu je Tujska legija z redno vojsko Napoleona II. nastopila proti Prusom — in skupaj z njo doživela strahoten poraz, ki je enkrat za vselej vzel Franciji vojaško prvenstvo v Evropi. Vse žrtve so bile zaman: 5. bataljon Tujske legije je izgubil dve tretjini vojakov, ne da bi zaustavil napredovanje vojakov s koničastimi čeladami. Pozneje so vojaški zgodovinarji zapisali, da so francoski generali zaradi dolgotrajnega vojskovanja v kolonijah izgubili tisto strateško vizijo, ki je bila potrebna za spopad z najmodernejšo vojsko tistih časov — Bismarckovo.

Toda Francija si je potem hladila jezo zaradi poraza ravno v vrsti kolonialnih vojn. Po Alžiriji jo je zamikal Maroko; leta 1883 se je začel žilav in utrudljiv prodor v Indokino; v nekaj desetletjih se je francoski kolonialni imperij raztegnel na Madagaskar, Dahomej in velik del zahodne Afrike.

Tujska legija je bila pri teh kolonialnih pohodih zmerom na čelu francoske vojske, obenem pa je utrjevala lastno slavo o junastvu, učinkovitosti, surovosti. Komaj so rekruti stopili skozi vrata vojašnice Vientot v Sidi-bel-Abbesu, so zagledali na zidu tole zapoved: »Legionarji, ste vojaki, ustvarjeni za smrt, in poslali vas bomo tja, kjer se umira!« Te besede je leta 1884 izrekel general Négrier. Med druge zapovedi Tujske legije sta sodili tudi tidve: ranjenih tovarišev ne smemo pustiti na bojišču, pa če bi prišel konec sveta; prvi se moramo pognati v metež in zadnji stopiti iz njega.

Disciplina je bila grozotna. Za najmanjši prestopok so bile določene strašne telesne kazni, po navadi izvedene pod žgocim soncem. S tako prekaljenimi vojniki je Francija postala druga kolonialna sila sveta — takoj za Veliko Britanijo.

Prišla je prva svetovna vojna. Dotlej so francoski vojaki in legionarji leta in leta prelivali kri pod afriškim soncem in v indokitskih močvirjih, zdaj pa je bilo treba braniti domovino. Sama Tujska legija je bila premalo. Francija je poslala v rove slo-vite »poilus« (»kosmatince«), se pravi delavce, kmete in meščane, ki so dokazali, da se Francozi še zmerom znajo bojevati. Tujska legija se je bojevala pogumno kot zmerom, toda »poilus« so bili še bolj zagrizeni.

V Evropi je moral napočiti mir, da je bilo spet slišati o dejanjih Tujske legije. Okoli leta 1920, ko se je Pariz znova veselil življenja, je Tujska legija v Maroku ukrotila upornega Abd El Krima, potem pa so njeno podobo polepšali še filmarji in pisatelji. Vse je kazalo, da bo kmalu nastal mit o Tujski legiji.

V Tujski legiji so poleg »navadnih« ljudi služili tudi takšni imenitniki, kot so bili Ludvik II. Münchenski, danski princ Arge, Peter Karadjordjević (preden je postal srbski kralj), razočarani ljubimci in bankrotirani bankirji, ljudje, ob katerih se je razvnela ustvarjalna fantazija pisateljev, kakršni so bili Pierre Benoit, Blaise Cendrars, P. C. Wren, Claude Farrère, Maurice Dekobra. Pozneje so legionarje na filmskem platnu upodobili Gary Cooper, Ray Milland in drugi slavni igralci.

Resnica je bila seveda drugačna. Ljubzenske avanture so si morali legionarji plačevati pri prostitutkah, saj ni bilo očarljivih žensk, ki bi tolažile izžrpane legionarje po utrudljivih pohodih skozi puščavo ali po telesnih kaznih, ki so jim jih naložili podoficirji. Iz zbirnega središča Fort-Saint-Nicolas v Marseillu so morali rekruti trdemu življenju naproti. Toda v Tujsko legijo se je dalo tudi zbežati pred Pravico: kdor je zagrešil kakšen zločin in prihitel v Fort-Saint-Nico-

Bradati legionarji paradiirajo skozi Pariz ob državnem prazniku

las, je bil lahko brez skrbi: v knjige so vpisali ime in priimek, ki si ju je izmislil. Nihče ga ni vprašal, kdo in kaj je v resnici. Zadoščalo je, da je bil kandidat telesno zdrav in da še ni imel 40 let. Najprej je podpisal pogodbo za pet let, ki jo je bilo mogoče po tem času spet obnoviti. Plača sicer ni bila nizka, vendar pa le siromašna v primerjavi s tistim, kar je legionar moral storiti zanjo.

Ob izbruhu druge svetovne vojne je Tujska legija vendarle doživela nov dotok prostovoljcev. Čeprav je bila Anglija zmerom resnična zibelka demokracije in svobode, so se vendarle namenili v Francijo vsi tisti, ki so po septembru 1939 sklenili braniti svobodo Evrope...

S čehoslovanskimi, židovskimi, jugoslovanskimi, španskimi, švicarskimi in belgijskimi prostovoljci so ustanovili dva nova polka Tujske legije, ki sta bila namenjena bojem v Evropi in ki sta med drugim sodelovala pri napadu na Narvik na Norveškem. Glavnina Tujske legije pa je ostala v severni Afriki. Ko se je Francija vojaško sesedla v juniju 1940, se je morala Tujska legija odločiti, ali bo zvesta Pétainovemu režimu ali

pa se bo odzvala de Gaullovemu pozivu na boj. Sicer pa so bile pred takšnim vprašanjem vse francoske oborožene sile. Toda že julija 1941 se je Tujska legija bojevala na de Gaullovi strani v Siriji, naslednje leto pa je delala preglavice Romlovim vojakom v egiptovsko-libijski puščavi. Legionarji so štirinajst dni zagrizeno branili utrdbo Bir-Hakeim, tolkli so se v Tuniziji, sodelovali pri izkrcanju v Provansi, v zadnjih mesecih vojne pa so skupaj z zavezniškimi enotami prikorakali v prodirajočo se Nemčijo.

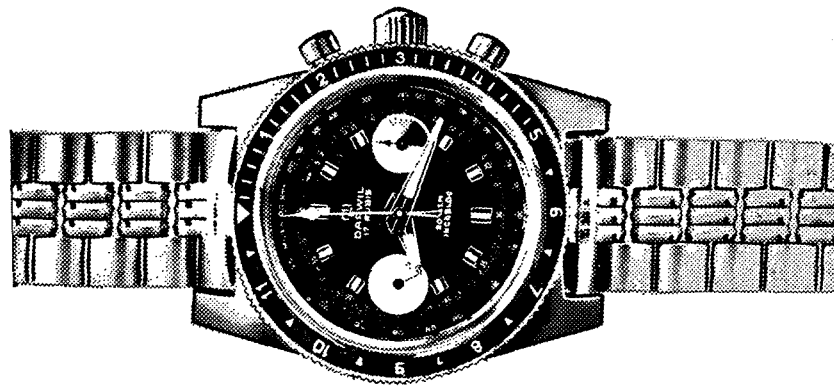
Tiste čase, ko se je Francija slepila, da je postala spet ena izmed svetovnih velesil, je imela Tujska legija toliko vojakov kot še nikdar dotlej: skoraj 20.000 mož. Problem z novačenjem ni bilo, zakaj tako iz Nemčije kot iz drugih držav so prihajale trume ljudi, ki niso imeli čiste vesti zaradi svoje vloge med drugo svetovno vojno. Največ je bilo med prišleki nekdanjih esesovcev, fašistov in okupatorjevih sodelavcev, torej ljudi, ki se niso hoteli prilagoditi novemu življenju po vojni, ki so bili pripravljeni na nova grozodejstva. To pa jim je Tujska legija kmalu omogočila.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši tri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki šteti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom, DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK. ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.